

บทที่ 2

แนวความคิดเกี่ยวกับสัญญาภาครัฐในต่างประเทศ

ความหมายและขอบเขตของสัญญาภาครัฐ

1. ความหมาย

คำว่า สัญญาภาครัฐ เป็นคำที่ใช้อยู่ในวงการกฎหมายของไทย โดยมีความหมายเป็นที่เข้าใจทั่วไปว่าหมายถึง สัญญาที่ทำขึ้นระหว่างหน่วยงานของรัฐ ฝ่ายหนึ่งกับเอกชนอีกฝ่ายหนึ่ง ซึ่งคำที่ใช้ในความหมายท่านเองเดียวกันนี้ในวงการกฎหมายของต่างประเทศมีใช้อยู่หลายคำ ที่พบเห็นอยู่เสมอคือคำว่า Public Contract, Government Contract, และ Administrative Contract.

โดยคำว่า Public Contract เป็นคำที่ใช้ในความหมายอย่างกว้าง ๆ ไม่มีลักษณะจำเพาะเจาะจงเช่น ไม่มีลักษณะจำเพาะว่าต้องเป็นสัญญาภายใต้หลักกฎหมายปกครองหรือหลักกฎหมายมหาชน (Public Law)¹ เท่านั้น ดังนี้ เป็นต้น โดยความหมายของคำว่า Public Contract นั้น หมายถึง²

---

¹Colin C. turpin, International Encyclopedia of Comparative Law, Vol. VII : Contracts in general : Chapter 4 Public Contracts (The Hague. Boston. London : J.C.B. Mohr (Paul Siebeck), Tubingen and Martinus Nijhoff Publishers), pp.3.

²Ibid., p.5.

สัญญาซึ่งมีคู่สัญญาฝ่ายหนึ่งเป็นฝ่ายปกครอง (the administration) ซึ่งอาจจะเป็นองค์กรของรัฐบาลส่วนกลาง, ส่วนภูมิภาค หรือส่วนท้องถิ่น (the organs of central, regional and local governments) ก็ได้ หรืออาจจะเป็นบริษัทสาธารณะ (public corporation) หรือองค์กรสาธารณะอื่น ๆ ซึ่งมีอำนาจทำสัญญาได้ภายใต้หลักการหรือกฎระเบียบที่มีสาระสำคัญทางนองเดียวกับที่ใช้บังคับต่อฝ่ายปกครองก็ได้ และมีคู่สัญญาอีกฝ่ายหนึ่งเป็นเอกชนซึ่งอาจจะเป็นบุคคลธรรมดาหรือเป็นห้างหุ้นส่วนบริษัทก็ได้

ส่วนคำว่า Government Contract มักจะใช้ในความหมายที่เป็นสัญญาที่ทำขึ้นระหว่างคู่สัญญาฝ่ายรัฐกับคู่สัญญาฝ่ายเอกชน โดยที่คู่สัญญาฝ่ายรัฐมีความหมายจำกัดแคบลงไปว่าหมายถึงเฉพาะที่เป็นหน่วยหรือองค์กรของรัฐบาลส่วนกลางเท่านั้น³

และสำหรับคำว่า Administrative Contract นั้น เป็นคำที่ใช้อยู่ในประเทศที่มีการพัฒนาระบบกฎหมายมหาชนแยกออกไปจากระบบกฎหมายเอกชนอย่างชัดเจน เช่น ประเทศฝรั่งเศส ประเทศเยอรมันตะวันตก เป็นต้น ซึ่งทำให้ระบบสัญญาที่เกิดขึ้นในประเทศดังกล่าวนี้มีการแบ่งแยกกันอย่างชัดเจนตามไปด้วย โดยแบ่งออกเป็น Administrative Contract ซึ่งอยู่ภายใต้ระบบกฎหมายมหาชนประเภทหนึ่ง และ Civil Contract ซึ่งอยู่ภายใต้ระบบกฎหมายเอกชน อีกประเภทหนึ่ง การที่สัญญาภาครัฐสัญญาใดจะเป็น Administrative Contract หรือไม่ในประเทศเหล่านี้ ข้อสำคัญมิได้ขึ้นอยู่กับเพียงว่าสัญญานั้นมีคู่สัญญาฝ่ายหนึ่งเป็นฝ่ายปกครองเท่านั้น หากยังจะต้องมีลักษณะสำคัญประการอื่น ๆ ซึ่งจะได้กล่าวถึงต่อไปเป็นตวับ่งชี้อีกด้วย

³ Ibid., p.3. ; Colin Turpin, Government Contracts (Suffolk : Penguin Books, 1972), p.15.

สำหรับการกล่าวถึง "สัญญาภาครัฐ" ที่จะกล่าวต่อ ๆ ไปนี้จะกล่าวถึงในความหมายที่มีลักษณะกว้าง ๆ ดังเช่นความหมายของคำว่า Public Contract ซึ่งก็รวมเอาความหมายของคำว่า Government Contract เอาไว้ด้วย แต่หากเมื่อใดที่มีความจำเป็นต้องสื่อความหมายในลักษณะจำเพาะดังเช่นความหมายของคำว่า Administrative Contract ก็จะใช้คำว่า "สัญญาทางปกครอง" ดังเช่นที่นักวิชาการกฎหมายไทยนิยมใช้แทน

2. ขอบเขตของสัญญาภาครัฐ

จากความหมายของสัญญาภาครัฐดังที่ได้กล่าวมาข้างต้นจะเห็นได้ว่า การทำสัญญาภาครัฐนั้นเป็นรูปแบบหนึ่งของการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างฝ่ายปกครองกับเอกชน ซึ่งโดยปกติฝ่ายปกครองก็จำเป็นต้องมีความสัมพันธ์กับเอกชนตามอำนาจหน้าที่ของตนอยู่แล้ว เช่น การออกกฎหมายมาบังคับใช้ต่อประชาชน หรือการออกคำสั่งให้ประชาชนปฏิบัติตามในการดำเนินงานบริหารตามหน้าที่ของฝ่ายปกครอง เป็นต้น ปัญหาจึงมีว่าความสัมพันธ์ในลักษณะของสัญญาภาครัฐนั้นมีความแตกต่างไปจากความสัมพันธ์ในลักษณะอื่นอย่างไร หรือขอบเขตของการเป็นสัญญาภาครัฐจะมีเพียงใด

เกี่ยวกับกรณีนี้ ท่านอาจารย์ปรีดี พนมยงค์ ได้ให้คำอธิบายไว้อย่างชัดเจนในเรื่อง "การกระทำในทางปกครอง"⁴ โดยกล่าวว่า ใน

---

⁴หลวงประดิษฐมนูธรรม (ปรีดี พนมยงค์), "คำอธิบายกฎหมายปกครอง พ.ศ. 2474 แก้ไขปรับปรุง พ.ศ. 2513), "ในประชุมกฎหมายมหาชนและเอกชนของปรีดี พนมยงค์. หน้า 236-242. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2526.

การที่จะดำเนินการเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ในทางปกครองนั้น ย่อมต้องอาศัย การกระทำในทางปกครองของฝ่ายปกครอง ซึ่งอาจจะเป็น "การกระทำโดย การแสดงเจตนาในทางปกครอง (Acte administratif)" หรืออาจจะเป็น "การกระทำชนิดอื่น ๆ ที่ไม่เกี่ยวกับการแสดงเจตนา แต่เป็นการปฏิบัติวัตถุประสงค์แห่ง การปกครอง (Acte matériel)" ก็ได้

และกล่าวโดยเฉพาะสำหรับ "การกระทำโดยการแสดงเจตนา ในทางปกครอง" นั้น ท่านกล่าวว่ายังแบ่งออกเป็นอีก 2 ประเภท คือ "การ กระทำสำหรับบุคคลทั่ว ๆ ไป" ประเภทหนึ่ง และ "การกระทำสำหรับเฉพาะ บุคคล หรือเฉพาะราย" อีกประเภทหนึ่ง

โดย "การกระทำสำหรับบุคคลทั่ว ๆ ไป" หมายถึง การออก คำสั่ง หรือคำสั่งสำหรับบุคคลทั่วไปที่ออกโดยฝ่ายนิติบัญญัติ ฝ่ายบริหาร หรือ ฝ่ายตุลาการ เช่น การออกพระราชบัญญัติ พระราชกำหนด พระราชกฤษฎีกา กฎกระทรวง หรือคำพิพากษาของศาลมาบังคับใช้ หรือมีผลต่อบุคคลทั่ว ๆ ไป

ส่วน "การกระทำสำหรับเฉพาะบุคคลหรือเฉพาะราย" นั้น หมายถึง การกระทำที่เกี่ยวกับการที่จะปฏิบัติตามกฎหมาย ซึ่งอาจจะโดยมี กฎหมายบัญญัติไว้ให้การปกครองต้องกระทำดั่งนั้นดั่งนี้ หรือให้อำนาจแก่การ ปกครองที่จะใช้ดุลยพินิจเป็นเรื่อง ๆ ไปก็ได้ ซึ่งการกระทำสำหรับเฉพาะบุคคล หรือเฉพาะรายนี้ยังแบ่งย่อยออกได้เป็นอีก 2 ประเภทคือ การกระทำฝ่ายเดียว กับการกระทำหลายฝ่าย

โดย "การกระทำฝ่ายเดียว" หมายถึง "การที่อำนาจบริหาร หรืออำนาจตุลาการได้กระทำโดยสมัครใจแต่ฝ่ายเดียว โดยไม่มีความประสงค์ ตรงกันเสมือนดั่งในเรื่องสัญญา หรือในเรื่องนิติกรรมหลายฝ่าย..." ได้แก่

การออกคำสั่งของพนักงานฝ่ายปกครองในการห้ามไม่ให้กระทำหรือบังคับให้กระทำ, การอนุญาตให้กระทำการและการยกเว้นภาระหรือหน้าที่เมื่อมีบุคคลร้องขอขึ้นตามกฎหมาย, การก่อให้เกิดเปลี่ยนแปลงระงับซึ่งสิทธิ หรือหน้าที่หรือฐานะในกฎหมาย เช่น การแต่งตั้ง โยกย้าย เลื่อนตำแหน่งข้าราชการ หรือการรับจดทะเบียนห้างหุ้นส่วนบริษัท เป็นต้น, และการกระทำฝ่ายเดียวชนิดอื่น ๆ เช่น การรับรองสำเนาทะเบียนคนเกิด คนตาย ฯลฯ เป็นต้น

ส่วน "การกระทำหลายฝ่าย" หมายถึง การที่ฝ่ายปกครองทำสัญญากับเอกชนเพื่อการต่าง ๆ เช่น เพื่อรับเหมากระทำกิจการ หรือขายพัสดุ สิ่งของให้แก่ฝ่ายปกครอง เป็นต้น

จากคำอธิบายของท่านอาจารย์ปรีดี พนมยงค์ ดังกล่าวมาข้างต้นนี้ อาจสรุปได้ว่า สัญญาภาครัฐที่ฝ่ายปกครองได้ทำกับเอกชนนั้น เป็นการกระทำในทางปกครองประเภทหนึ่ง โดยมีลักษณะเป็นการกระทำหลายฝ่าย และมีผลผูกพันเฉพาะเอกชนที่เป็นคู่สัญญาเฉพาะรายเท่านั้น ลักษณะของสัญญาภาครัฐนี้มีความใกล้เคียงอย่างยิ่งกับการกระทำในทางปกครองที่เป็น "การกระทำฝ่ายเดียว" บางชนิด กล่าวคือ ใกล้เคียงกับการกระทำที่เป็น "การอนุญาตให้กระทำการและยกเว้นภาระหรือหน้าที่เมื่อมีบุคคลร้องขอขึ้นตามกฎหมาย" เนื่องจากก่อนที่ฝ่ายปกครองจะให้คำอนุญาตหรือไม่นั้น เอกชนผู้ขออนุญาตจะต้องทำคำร้องขอขึ้นมาก่อน คำร้องขอนี้จึงคล้ายกับเป็นการทำคำเสนอในการทำสัญญาและการให้คำอนุญาตเป็นเหมือนการทำคำเสนอ แต่โดยหลักการที่แท้จริงแล้ว คำร้องขอของเอกชนในกรณีนี้ไม่จัดว่าเป็น การทำคำเสนอในทางสัญญาแต่อย่างใด หากแต่เป็นการดำเนินการตามกระบวนการที่กฎหมายกำหนดไว้เท่านั้น ขอบเขตของการเป็นสัญญาภาครัฐจึงมีความแตกต่างไปจากการให้คำอนุญาตตามกฎหมายดังกล่าวมานี้

นอกจากนี้ สัญญาภาครัฐก็ยังมีลักษณะที่ใกล้เคียงกับ "การกระทำฝ่ายเดียว" ที่เป็น "การก่อให้เกิด เปลี่ยนแปลง ระบุซึ่งสิทธิ หรือหน้าที่หรือฐานะในกฎหมาย" อีกด้วย แต่ทั้งสองสิ่งนี้ก็ยังคงมีความแตกต่างกันในตัวเอง เดียวกับการให้การให้คำอนุญาตดังกล่าวข้างต้น กล่าวคือ กระบวนการก่อให้เกิด เปลี่ยนแปลง หรือระบุซึ่งสิทธิหรือหน้าที่ตามสัญญาภาครัฐนั้นเกิดจากการตกลงยินยอมกันในระหว่างคู่สัญญา แต่กระบวนการดังกล่าวที่เป็น "การกระทำฝ่ายเดียว" นั้นเกิดจากการกระทำหรือการใช้ดุลยพินิจตามกฎหมายของพนักงานฝ่ายปกครอง แต่เพียงฝ่ายเดียวเท่านั้น

ในประเทศฝรั่งเศสและเยอรมันตะวันตกซึ่งเป็นประเทศที่ยอมรับถึงการมีสัญญาทางปกครองแยกออกจากสัญญาทางแพ่งอย่างชัดเจนก็มีการแบ่งแยกสัญญาภาครัฐออกจากการกระทำในทางปกครองที่บังคับให้ประชาชนต้องปฏิบัติตามชนิดอื่น ๆ โดยประเทศฝรั่งเศสได้จำแนกเป็น *contrats* กับ *actes conditions bilatéraux* และเยอรมันตะวันตกจำแนกเป็น *Vertrag* กับ *Verwaltungsakt*⁵

ลักษณะของสัญญาภาครัฐในประเทศต่าง ๆ

แม้ว่าโดยสาระสำคัญของสัญญาภาครัฐจะหมายถึงสัญญาที่ทำขึ้นระหว่างฝ่ายปกครองกับเอกชน และในประเทศต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นประเทศที่ใช้ระบบกฎหมาย *Civil Law* หรือ *Common Law* ต่างก็มีการทำสัญญาประเภทนี้ แต่

---

⁵ Colin C. Turpin, International Encyclopedia of Comparative Law, Vol. VII : Contracts in General : Chapter 4 Public Contracts, p.6.

ก็เข้าใจประเทศต่าง ๆ เหล่านั้นจะมีแนวความคิด หรือแนวทางปฏิบัติเกี่ยวกับสัญญาภาครัฐเหมือนกันไปหมดทุกประเทศก็หาไม่ สัญญาภาครัฐที่มีการทำขึ้นในแต่ละประเทศจะมีรายละเอียดบางประการแตกต่างกันไป แม้แต่ประเทศที่ใช้ระบบกฎหมายเดียวกันก็ไม่แน่ว่าจะมีแนวความคิด หรือแนวทางปฏิบัติที่เหมือนกัน ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับแนวทางพัฒนาที่เกิดขึ้นในแต่ละประเทศเป็นสำคัญ ในที่นี้จะขอเสนอเอาลักษณะของสัญญาภาครัฐในประเทศที่สำคัญ ๆ บางประเทศมากล่าวไว้ให้เห็นเป็นพื้นฐาน โดยจะยกมากล่าวทั้งจากประเทศที่ใช้ระบบกฎหมาย Civil Law และ Common Law

1. ลักษณะของสัญญาภาครัฐในประเทศ Civil Law

ในประเทศที่มีการใช้ระบบกฎหมาย Civil Law นั้น มีกระแสการพัฒนาเกี่ยวกับสัญญาภาครัฐที่ค่อนข้างเด่นชัดอยู่กระแสหนึ่งคือ การพัฒนาแนวความคิดว่าด้วยการแบ่งแยกสัญญาทางปกครอง (Administrative Contract) ออกจากสัญญาทางแพ่ง (Civil Contract) ประเทศที่มีการพัฒนาแนวความคิดดังกล่าวนี้ค่อนข้างรวดเร็วไปกว่าประเทศอื่น ๆ ก็คือ ประเทศฝรั่งเศส ในขณะที่บางประเทศก็ยอมรับถึงการมีสัญญาทางปกครองแยกเป็นเอกเทศเช่นกัน แต่ก็ยอมรับในบทบาทที่จำกัดกว่าที่มีการยอมรับในประเทศฝรั่งเศส ดังเช่นกรณีสัญญาทางปกครองของประเทศเยอรมันตะวันตก แต่บางประเทศก็ไม่ยอมรับแนวความคิดนี้เลยก็มี เช่น กรณีของประเทศอิตาลี ซึ่งถือว่าสัญญาที่องค์กรของรัฐทำขึ้นทุกฉบับเป็นสัญญาทางแพ่งทั้งหมด และต้องเป็นไปตามหลักของกฎหมายเอกชนธรรมดา⁶

⁶ Ibid., p. 30.

ในส่วนนี้จึงจะขอนำเอาลักษณะของสัญญาภาครัฐของประเทศฝรั่งเศสและเยอรมันตะวันตกซึ่งมีลักษณะสำคัญที่น่าสนใจกว่าประเทศอื่น ๆ มากกล่าว ดังนี้

1.1 ลักษณะของสัญญาภาครัฐในประเทศฝรั่งเศส

สัญญาภาครัฐของฝรั่งเศสเป็นสัญญาที่มีลักษณะเฉพาะของตนเองเรียกว่าสัญญาทางปกครอง (Contrat administratifs) ซึ่งเป็นผลิตภัณฑ์หนึ่งของวิวัฒนาการทางกฎหมายที่เกิดขึ้นในประเทศฝรั่งเศสภายหลังการปฏิวัติใหญ่เมื่อปี ค.ศ. 1789

จุดกำเนิดที่สำคัญของวิวัฒนาการเกี่ยวกับหลักกฎหมายว่าด้วยสัญญาทางปกครองก็คือ การที่ผู้ก่อการปฏิวัติได้ตรารัฐบัญญัติลงวันที่ 16-21 สิงหาคม 1790 ห้ามมิให้ศาลยุติธรรมเข้ามาทำหน้าที่พิจารณาคดีปกครองอีกต่อไป⁷ และกำหนดให้สภาที่ปรึกษาแห่งรัฐ (Conseil 'd Etat) เป็นผู้พิจารณาคดีปกครองซึ่งทำให้สภาที่ปรึกษาแห่งรัฐมีบทบาทอย่างสำคัญยิ่งในการทำหน้าที่สร้างหลักกฎหมายเกี่ยวกับสัญญาทางปกครองขึ้นมาได้อย่างมากมายในเวลาต่อมา และทำให้สัญญาทางปกครองมีวิวัฒนาการแยกออกไปเป็นอีกระบบหนึ่งต่างหากจากสัญญาทางแพ่งที่สมควรนำมากล่าวถึงในสาระสำคัญดังนี้

---

⁷บรรณคดี อรรถาธิบาย. "สัญญาทางปกครองฝรั่งเศส." วารสารกฎหมายปกครอง เล่ม 5 (พ.ศ. 2529) : 115.

1.1.1 ระบบสัญญาคู่

ในปัจจุบันระบบกฎหมายว่าด้วยสัญญาที่เป็นอยู่ในประเทศฝรั่งเศสเป็นระบบซึ่งเรียกว่า ระบบสัญญาคู่ ซึ่งหมายความว่า ในระบบการทำสัญญาของฝรั่งเศสนั้นจะมีการแบ่งแยกสัญญาออกเป็น 2 ประเภท โดยอยู่ภายใต้หลักกฎหมายที่แตกต่างกัน คือ แบ่งแยกเป็นสัญญาทางแพ่งซึ่งอยู่ภายใต้หลักเกณฑ์ของกฎหมายเอกชน ประเภทหนึ่ง และสัญญาทางปกครองซึ่งอยู่ภายใต้หลักเกณฑ์ของกฎหมายมหาชน อีกประเภทหนึ่ง รวมทั้งเมื่อมีข้อพิพาทเกิดขึ้นในระหว่างคู่สัญญาตามสัญญา 2 ประเภทนี้แล้ว ก็จะต้องมีการนำข้อพิพาทนั้นขึ้นสู่การพิจารณาตัดสินของศาลที่แตกต่างกันด้วย โดยข้อพิพาทที่เกิดจากสัญญาทางแพ่งต้องนำขึ้นสู่การพิจารณาของศาลที่ทำหน้าที่พิจารณาคดีแพ่ง ส่วนข้อพิพาทที่เกิดจากสัญญาทางปกครองก็ต้องนำขึ้นสู่การพิจารณาของศาลปกครอง

การที่ระบบการทำสัญญาของประเทศฝรั่งเศสมีการแบ่งแยกสัญญาทางปกครองออกไปต่างหากจากสัญญาทางแพ่งนั้นมีที่มาจากทฤษฎีที่สำคัญ 2 ทฤษฎี คือ

1.1.1.1 ทฤษฎีอำนาจมหาชน (Théorie de puissance publique)⁸ ซึ่งเป็นทฤษฎีที่เกิดขึ้นในศตวรรษที่ 19 อันเป็นยุคเริ่มต้นของกฎหมายปกครองฝรั่งเศส ตามหลักทฤษฎีนี้ถือว่าการดำเนินกิจกรรมของฝ่ายปกครองนั้น ฝ่ายปกครองมีอำนาจตามหลักกฎหมายมหาชนที่จะใช้อำนาจบังคับฝ่ายเดียวเพื่อให้ประชาชนปฏิบัติตามได้ ดังนั้น ความสัมพันธ์ระหว่างฝ่ายปกครองกับประชาชนโดยทั่วไปตามทฤษฎีนี้ จึงเป็นความสัมพันธ์ในลักษณะไม่เท่าเทียมกัน โดยฝ่ายปกครองมีสถานะที่เหนือกว่าประชาชน แต่ความ

⁸ เรื่องเดียวกัน, หน้า 116.

ไม่เท่าเทียมกันนี้ก็มิได้อยู่เฉพาะในการดำเนินกิจกรรมทางปกครองเท่านั้น หากเป็นความสัมพันธ์ในลักษณะอื่นที่ใช้การดำเนินกิจกรรมทางปกครอง โดยเฉพาะอย่างยิ่งความสัมพันธ์ที่เป็นการทำสัญญาระหว่างฝ่ายปกครองกับประชาชนแล้วในขั้นแรกถือว่าฝ่ายปกครองที่เป็นคู่สัญญาฝ่ายรัฐยังไม่มีสถานะที่เหนือกว่าคู่สัญญาฝ่ายเอกชนแต่อย่างใด โดยถือว่าสัญญาที่ทำระหว่างกันนั้นมีสถานะเป็นสัญญาทางแพ่ง เช่นเดียวกับการทำสัญญาระหว่างเอกชนด้วยกันเอง ซึ่งเป็นไปตามทฤษฎีอีกอันหนึ่งคือทฤษฎีว่าด้วยการกระทำที่เป็นการดำเนินงานอย่างเดียวกับเอกชน (Théorie de gestion privée)⁹

การทำสัญญาระหว่างฝ่ายปกครองกับประชาชนในระยะเริ่มแรกนั้นได้ดำเนินไปตามหลักกฎหมายแพ่งภายใต้ทฤษฎีว่าด้วยการกระทำที่เป็นการดำเนินงานอย่างเดียวกับเอกชนอยู่ชั่วระยะเวลาหนึ่งจนกระทั่งต่อมาได้เริ่มมีการนำเอา "อำนาจบังคับฝ่ายเดียว" ที่ฝ่ายปกครองมีอยู่ตามทฤษฎีอำนาจมหาชนนั้นมาทำให้ปรากฏเป็นข้อความในสัญญาที่ฝ่ายปกครองทำกับประชาชนจึงทำให้สัญญาที่ทำขึ้นระหว่างฝ่ายปกครองกับประชาชนนั้นเริ่มมีความแตกต่างไปจากสัญญาที่ทำขึ้นระหว่างเอกชนกับเอกชนโดยทั่วไป ซึ่งเป็นจุดเริ่มต้นของวิวัฒนาการเกี่ยวกับการเป็นสัญญาทางปกครองและเกิดเป็นเกณฑ์วินิจฉัยเกี่ยวกับการเป็นสัญญาทางปกครองในเวลาต่อมาซึ่งเรียกว่า เกณฑ์การมีอยู่ในสัญญาซึ่ง "ข้อความไม่ค่อยพบในทางแพ่งเพราะให้อำนาจพิเศษแก่ฝ่ายปกครอง" (Clauses Exorbitantes)¹⁰ ซึ่งเป็นลักษณะพิเศษประการหนึ่งของการเป็นสัญญาทางปกครองของฝรั่งเศส

⁹ เรื่องเดียวกัน, หน้า 116.

¹⁰ เรื่องเดียวกัน, หน้า 116.

1.1.1.2 ทฤษฎีบริการสาธารณะ (notion de service public)

หลักเกณฑ์ในการแบ่งแยกสัญญาทางปกครองออกจากสัญญาทางแพ่งได้ดำเนินไปตามหลักของทฤษฎีอำนาจมหาชนวจนกระทั่งถึงตอนปลายของศตวรรษที่ 19 หรือต้นศตวรรษที่ 20 หลักเกณฑ์ในการวินิจฉัยที่เป็นแนวหลักของสภาที่ปรึกษาแห่งรัฐและนักกฎหมายปกครองฝรั่งเศสก็เริ่มเปลี่ยนแนวไป โดยเปลี่ยนมายึดถือเกณฑ์วินิจฉัยตามทฤษฎีบริการสาธารณะ ซึ่งเป็นทฤษฎีที่เกิดขึ้นในคดี Blanco แทน¹¹

ตามหลักของทฤษฎีบริการสาธารณะนี้มีหลักที่เป็นสาระสำคัญที่ยึดถือกันว่า กิจกรรมใดก็ตามแต่ที่เป็นกิจกรรมบริการสาธารณะ จะต้องใช้กฎหมายมหาชนบังคับแก่กิจกรรมนั้น ๆ ผลของการเกิดทฤษฎีดังกล่าวนี้ที่มีต่อวิวัฒนาการของสัญญาทางปกครองก็คือ ทำให้เกณฑ์หลักในการวินิจฉัยว่าสัญญาใดเป็นสัญญาทางปกครองหรือไม่เปลี่ยนแนวทางการพิจารณาจากเดิมที่ดูว่ามี "ข้อความที่ยอมรับอำนาจมหาชน (Clauses exorbitantes)" อยู่ในสัญญานั้นหรือไม่มาเป็นการพิจารณาที่ "วัตถุประสงค์สัญญา" เป็นแนวหลักแทน โดยถือว่าหากสัญญาใดมีวัตถุประสงค์แห่งสัญญาเป็นการให้เอกชนดำเนินการบริการสาธารณะโดยตรงแล้ว ก็จะต้องถือว่าสัญญานั้นเป็นสัญญาทางปกครอง¹² ซึ่งเป็นลักษณะพิเศษอีกประการหนึ่งของการเป็นสัญญาทางปกครองของฝรั่งเศส

11 เรื่องเดียวกัน, หน้า 117.

12 เรื่องเดียวกัน, หน้า 117.

1.1.2 เกณฑ์วินิจฉัยการเป็นสัญญาทางปกครอง

ตามหลักกฎหมายของฝรั่งเศสในปัจจุบัน มีเกณฑ์ที่ใช้ในการวินิจฉัยว่าสัญญาใดเป็นสัญญาทางปกครองหรือไม่อยู่ 2 เกณฑ์หลัก ๆ¹³ คือ

1.1.2.1 เกณฑ์การเป็นสัญญาทางปกครอง

โดยการกำหนดของกฎหมาย (contrats administratifs par détermination de la loi) ซึ่งเป็นกรณีที่มีบทบัญญัติของกฎหมายกำหนดเอาไว้ให้เป็นสัญญาทางการปกครอง โดยจำแนกออกเป็นหลักเกณฑ์ย่อยได้อีก 2 ประการ คือ

ก. การเป็นสัญญาทางปกครอง

โดยบทบัญญัติของกฎหมายโดยตรง ซึ่งเป็นกรณีที่มีบทบัญญัติของกฎหมายกำหนดไว้โดยตรงว่าสัญญาใดเป็นสัญญาทางปกครอง เช่น สัญญาที่ฝ่ายปกครองว่าจ้างเอกชนให้ดำเนินการก่อสร้างสาธารณสมบัติของแผ่นดินที่เป็นอสังหาริมทรัพย์ (marché de travaux publics), สัญญาที่เอกชนให้ความช่วยเหลือฝ่ายปกครองในการก่อสร้างสาธารณสมบัติของแผ่นดินด้วยการให้เงินหรือวัสดุ (offre de concours), และสัญญาขายอสังหาริมทรัพย์ของรัฐให้แก่เอกชน เป็นสัญญาทางปกครองตามรัฐบัญญัติ ลงวันที่ 28 pluviôse an VIII, หรือสัญญาให้เช่าหรือให้ใช้ประโยชน์ในสาธารณสมบัติของแผ่นดิน (contrats comportant occupation du domaine public) เป็นสัญญาทางปกครองตามรัฐกำหนด

---

¹³เรื่องเดียวกัน, หน้า 78 - 89 ; Colin C. Turpin, International Encyclopedia of Comparative Law, Vol. VII : Contracts in General : Chapter 4 Public Contracts, p.28 -29.

ลงวันที่ 17 มิถุนายน 1938, หรือสัญญากู้ยืมเงินโดยรัฐ เป็นสัญญาทางปกครอง ตามรัฐบัญญัติ ลงวันที่ 26 กันยายน 1793 ดังนี้ เป็นต้น

ข. การเป็นสัญญาทางปกครอง โดยบทบัญญัติของกฎหมายโดยทางอ้อม ซึ่งได้แก่กรณีที่บทบัญญัติของกฎหมายมิได้บัญญัติไว้โดยตรงว่าให้สัญญาใดเป็นสัญญาทางปกครอง แต่กำหนดไว้โดยทางอ้อมว่า วัตถุประสงค์ที่เกี่ยวกับสัญญานั้น ๆ ขึ้นสู่การพิจารณาวินิจฉัยของศาลปกครอง จึงทำให้ผลทางกฎหมายเป็นเช่นเดียวกัน คือ เป็นสัญญาทางปกครองเช่นเดียวกับกรณีที่มีกฎหมายกำหนดไว้โดยตรง

1.1.2.2 เกณฑ์การเป็นสัญญาทางปกครอง โดยสภาพ (contrats administratifs par nature) ซึ่งเป็นเกณฑ์ที่เกิดจากการวินิจฉัยและการพัฒนาของสภาที่ปรึกษาแห่งรัฐและนักกฎหมายของฝรั่งเศส โดยจะพิเคราะห์ถึงสภาพและเนื้อหาของสาระของสัญญาเป็นสำคัญ

เกณฑ์ในการเป็นสัญญาทางปกครอง โดยสภาพนี้จะต้องประกอบไปด้วยเกณฑ์ย่อย 2 ประการอย่างครบถ้วนคือ เกณฑ์เกี่ยวกับคู่สัญญาและเกณฑ์เกี่ยวกับเนื้อหาของสาระของสัญญา

ก. เกณฑ์เกี่ยวกับคู่สัญญา หมายความว่า สัญญาทางปกครองจะต้องมีคู่สัญญาฝ่ายหนึ่งเป็นฝ่ายปกครองซึ่งเป็นนิติบุคคลในกฎหมายมหาชน (personne morale de droit public) โดยนิติบุคคลในกฎหมายมหาชนตามระบบกฎหมายของฝรั่งเศสนั้นจำแนกออกได้เป็น

3 ประเภท¹⁴ คือ รัฐ (Etat), กลุ่มชนท้องถิ่น (les Collectivités locales), และองค์การสาธารณะ (Etablissements publics)

ลักษณะทั่วไปของนิติบุคคลใน

กฎหมายมหาชนที่พึงกล่าวไว้ในที่นี้ก็คือ การดำเนินงานของนิติบุคคลในกฎหมายมหาชนจะต้องมีวัตถุประสงค์เพื่อสาธารณประโยชน์เสมอ ลาพังแต่การมุ่งแสวงหาผลกำไรเพียงอย่างเดียวไม่เป็นเหตุผลเพียงพอที่จะทำให้ก่อตั้งนิติบุคคลแห่งกฎหมายมหาชนขึ้นมาได้ นอกจากนี้นิติบุคคลในกฎหมายมหาชนยังมีลักษณะที่สำคัญอีกประการหนึ่ง คือ เป็นผู้ที่มีอำนาจใช้อิทธิฤทธิ์ตามกฎหมายมหาชนได้ เช่น อำนาจในการเรียกเก็บภาษี, การเวนคืนที่ดินหรือกระทำการโดยใช้อำนาจบังคับ เป็นต้น

แต่หลักเกณฑ์ที่ว่าสัญญาทางปกครอง

ต้องมีคู่สัญญาฝ่ายหนึ่งเป็นฝ่ายปกครองนี้ ต่อมาก็มีข้อยกเว้น¹⁵ เกิดขึ้นโดยในปี ค.ศ.1960 สภาที่ปรึกษาแห่งรัฐและศาลคดีขัดกัน (Tribunal des conflits) เริ่มยอมรับว่า สัญญาที่ทาระหว่างเอกชนกับเอกชนก็อาจเป็นสัญญาทางปกครองได้ ถ้าหากว่าเอกชนฝ่ายหนึ่งได้กระทำเพื่อประโยชน์แห่งนิติบุคคลในกฎหมายมหาชน แต่แนวทางการตีความดังกล่าวนี้ก็เกินไปโดยเคร่งครัดเพื่อไม่ให้หลักสัญญาทางปกครองขยายขอบเขตจนเกินไป

¹⁴ดูรายละเอียดในอัสสระ นิติทัศน์ที่ประกาศ, กฎหมายปกครองเปรียบเทียบ (กรุงเทพมหานคร : กิ่งจันทร์การพิมพ์, 2529), หน้า 87-88.

¹⁵บรรศักดิ์ อูวรรณไพ, "สัญญาทางปกครองฝรั่งเศส." วารสารกฎหมายปกครอง, หน้า 80.

ข. เกณฑ์เกี่ยวกับเนื้อหาสาระของสัญญา ซึ่งหมายความว่า นอกจากในสัญญาจะต้องมีคู่สัญญาฝ่ายหนึ่งเป็นฝ่ายปกครองตามหลักเกณฑ์ประการแรกแล้วในเนื้อหาสาระ (contenu) ของสัญญา ก็จะต้องมีลักษณะอย่างใดอย่างหนึ่งดังนี้อีกด้วยคือ ต้องมีวัตถุประสงค์แห่งสัญญา (objet du contrat) เป็นการดำเนินการสาธารณะ หรือมิฉะนั้นก็ต้องมีข้อกำหนดในสัญญาเป็นข้อความที่ไม่ค่อยพบในสัญญาทางแพ่งเพราะให้สิทธิพิเศษแก่ฝ่ายปกครองมาก (clauses exorbitantes du droit commun)

การมีวัตถุประสงค์แห่งสัญญาเป็นการดำเนินการสาธารณะที่จะทำให้เกิดผลเป็นสัญญาทางปกครองดังกล่าวนี้ สภาที่ปรึกษาแห่งรัฐของฝรั่งเศสได้วินิจฉัยเป็นบรรทัดฐานเอาไว้ว่า วัตถุประสงค์แห่งสัญญานั้นจะต้องถึงขนาดเป็นการดำเนินการสาธารณะโดยตรง กล่าวคือ หน้าที่คู่สัญญาจะต้องชำระตอบแทนกันจะต้องเป็นการดำเนินการสาธารณะในตัวเอง ซึ่งก็เป็นเกณฑ์วินิจฉัยตามทฤษฎีการบริการสาธารณะดังที่ได้เคยกล่าวมาแล้วนั่นเอง

ส่วนการมีข้อความที่ให้สิทธิพิเศษแก่ฝ่ายปกครองมาก หรือ clauses exorbitantes จะมีความหมายเพียงใดนั้น สภาที่ปรึกษาแห่งรัฐได้วินิจฉัยไว้ในคดี Stein¹⁶ ว่าหมายถึงการมีข้อความที่ "มีลักษณะให้สิทธิแก่คู่สัญญา (ที่เป็นฝ่ายปกครอง) หรือก่อนั้นแก่คู่สัญญา (ที่เป็นเอกชน) ซึ่งมีสภาพ (nature) ที่แตกต่างกับสิทธิและหน้าที่อาจยินยอมก่อตั้งโดยใคร ๆ ในสัญญาทางแพ่งหรือทางพาณิชย์" ซึ่งหากสัญญาใดที่มีข้อความในลักษณะดังกล่าวนี้ก็ถือว่าเป็นสัญญาทางปกครองตัวอย่างเช่น สัญญาที่มีข้อกำหนดให้คู่สัญญาฝ่ายปกครองมีสิทธิเลิกสัญญาฝ่ายเดียว โดยไม่ต้องมีเหตุผิดสัญญา

16 เรื่องเดียวกัน, หน้า 87.

(résiliation discrétionnaire), การให้ฝ่ายปกครองมีอำนาจควบคุม การปฏิบัติตามสัญญามากเป็นพิเศษทุกขั้นตอน (contrôle exorbitant), หรือ การให้สิทธิแก่ฝ่ายปกครองในการแก้ไขสัญญาได้ฝ่ายเดียว โดยไม่ต้องได้รับความ ยินยอมจากเอกชนคู่สัญญา (pouvoir de modification unilatérale) ดังนี้ เป็นต้น ซึ่งก็เป็นไปตามทฤษฎีอำนาจมหาชนดังกล่าวมาแล้วเช่นกัน

1.1.3 ข้อแตกต่างระหว่างสัญญาทางปกครองกับสัญญา ทางแพ่ง

โดยเหตุที่สัญญาทางปกครองของฝรั่งเศสเป็น ผลผลิตของการพัฒนาจนเกิดมีแก่นแท้หรือหลักปรัชญา เป็นการเฉพาะของตนเอง กล่าวคือ มีคู่สัญญาฝ่ายปกครองที่ได้รับการยอมรับว่าเป็นผู้มีอำนาจตามกฎหมาย มหาชน และมีวัตถุประสงค์แห่งสัญญาเกี่ยวข้องกับการบริการสาธารณะโดยตรง ซึ่งถือ ว่าเป็นการดำเนินการเพื่อประโยชน์ของสาธารณะเป็นส่วนรวมไม่ใช่ประโยชน์ ของปัจเจกบุคคล ทำให้สัญญาทางปกครองมีลักษณะที่แตกต่างไปจากสัญญาทาง แพ่งในประการหลัก ๆ 2 ประการ คือ

1.1.3.1 ข้อแตกต่างทางด้านความเสมอภาค ของคู่สัญญา

โดยคู่สัญญาในสัญญาทางปกครองไม่มีสถานะที่เท่าเทียมกัน ในขณะที่ สถานะเช่นว่านั้นมิได้อยู่ในสัญญาทางแพ่ง กล่าวคือ ในสัญญาทางแพ่ง คู่สัญญา จะมีความเท่าเทียมกัน ซึ่งจะปรากฏให้เห็นได้ทั้งในตอนก่อให้เกิดสัญญา, การ ปฏิบัติตามสัญญา, การแก้ไขสัญญา, และการเลิกสัญญา โดยคู่สัญญาทั้งสองฝ่าย จะต้องตกลงร่วมกัน แต่ในสัญญาทางปกครองจะถือว่าคู่สัญญาฝ่ายปกครองมีอำนาจ ตามกฎหมายมหาชนเหนือกว่าคู่สัญญาฝ่ายเอกชน และอำนาจที่เหนือกว่านี้ก็จะ ปรากฏให้เห็นได้ทุกขั้นตอนของสัญญา เช่น ในขั้นตอนการก่อให้เกิดสัญญา คู่สัญญา ฝ่ายปกครองก็จะเป็นผู้กำหนดข้อความในสัญญา หรืออาจจะมีสัญญาแบบ

(contracts types) หรือเงื่อนไขทางปกครองต่อท้ายสัญญา (cahiers des charges) บังคับให้คู่สัญญาฝ่ายเอกชนต้องยอมรับโดยไม่มีสิทธิต่อรอง, หรือในขั้นตอนของการปฏิบัติตามสัญญา คู่สัญญาฝ่ายปกครองก็อาจจะใช้อำนาจแก้ไขสัญญาฝ่ายเดียวโดยไม่ต้องขอความยินยอมจากเอกชนก่อน, หรือในขั้นตอนการเลิกสัญญา ก็อาจจะใช้สิทธิเลิกสัญญาตามอำเภอใจได้ ดังนี้ เป็นต้น

1.1.3.2 ข้อแตกต่างทางด้านเสรีภาพในการทำสัญญา โดยในสัญญาทางแพ่ง คู่สัญญาจะมีเสรีภาพอย่างกว้างขวาง ทั้งในด้านการเจรจาต่อรอง, การเลือกคู่สัญญา, การกำหนดข้อความลงในสัญญา, ตลอดจนการกำหนดรูปแบบต่าง ๆ ของสัญญา ข้อจำกัดจะมีอยู่ก็เฉพาะกรณีที่มีกฎหมายกำหนดเรื่องแบบของสัญญาเอาไว้ หรือจำกัดในด้านวัตถุประสงค์ของสัญญาไม่ให้มีวัตถุประสงค์ที่ขัดต่อความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชน หรือมิให้เป็นการพนันวิสัยเท่านั้น

ส่วนในสัญญาทางปกครองนั้น

เนื่องจากภาระหน้าที่ของคู่สัญญาฝ่ายปกครองผูกพันอยู่กับการดำเนินการเพื่อประโยชน์ของสาธารณะ จึงมีกฎระเบียบบางประการออกมาผูกมัดมิให้คู่สัญญาฝ่ายปกครองมีเสรีภาพในการทำสัญญาได้อย่างเต็มที่ดังเช่นมีอยู่ในสัญญาทางแพ่ง แต่จะกำหนดให้ฝ่ายปกครองต้องดำเนินการในทางที่เป็นกลางและก่อให้เกิดประโยชน์ต่อสาธารณะให้มากที่สุด ดังเช่น ประมวลกฎหมายและระเบียบว่าด้วยการพัสดุฝรั่งเศส (Code des marchés publics) มาตรา 39 และมาตรา 250 กำหนดแบบของสัญญาทางปกครองที่เกี่ยวกับการพัสดุว่า จะต้องทำเป็นหนังสือ โดยมีบันทึกเงื่อนไขทางปกครองต่อท้ายสัญญา (cahiers des charges) เสมอ,¹⁷ หรือในการเลือกคู่สัญญาจะต้องใช้วิธีการประมูลประกวดราคา (adjudication publique)¹⁸ ดังนี้ เป็นต้น

17, 18 เรื่องเดียวกัน, หน้า 92, 93.

1.1.4 สัญญาทางแพ่งของฝ่ายปกครอง

แม้ว่าเกณฑ์ในการวินิจฉัยเกี่ยวกับการเป็นสัญญาทางปกครองประการหนึ่งจะมีสาระสำคัญอยู่ที่การพิจารณาว่ามีคู่สัญญาฝ่ายหนึ่งเป็นฝ่ายปกครองหรือไม่ แต่ก็มิได้หมายความว่าเมื่อมีคู่สัญญาฝ่ายหนึ่งเป็นฝ่ายปกครองแล้วจะทำให้สัญญานั้นมีสถานะเป็นสัญญาทางปกครองเสมอไปก็หาไม่ดังรายละเอียดที่ได้กล่าวมาแล้ว และก็มิได้หมายความว่าฝ่ายปกครองหมดสิทธิที่จะเลือกทำสัญญาทางแพ่งเช่นเดียวกับเอกชนแต่อย่างใด หากแต่ในทางตรงกันข้าม ในบางกรณีจะมีบทบัญญัติของกฎหมายบัญญัติเอาไว้เลยว่า ให้สัญญาที่ฝ่ายปกครองทำขึ้นนั้นเป็นสัญญาทางแพ่ง เช่น ตามรัฐกฤษฎีกาลงวันที่ 22 เมษายน 1905 กำหนดให้สัญญาที่หน่วยราชการทั้งหลายทำกับเอกชนเป็นสัญญาทางแพ่ง¹⁹ ดังนี้ เป็นต้น

นอกจากนี้ในกรณีที่ไม่มีกฎหมายบัญญัติไว้ ก็ยังมีเกณฑ์ในการวินิจฉัยได้อีกว่า สัญญาใดที่ฝ่ายปกครองทำขึ้นเป็นสัญญาทางแพ่งหรือไม่ ที่สำคัญก็คือ เกณฑ์ว่าด้วยการเป็นบริการสาธารณะทางพาณิชย์กรรมและอุตสาหกรรม (Service public industriel et commercial)²⁰ กล่าวคือหากลักษณะของกิจกรรมที่ฝ่ายปกครองเข้าทำสัญญาด้วยนั้นเป็นการดำเนินการบริการสาธารณะทางด้านพาณิชย์กรรมและอุตสาหกรรมแล้วจะถือว่าสัญญาดังกล่าวเป็นสัญญาทางแพ่งของฝ่ายปกครอง ไม่ถือว่าเป็นสัญญาทางปกครองแม้ว่าจะเป็นการดำเนินการบริการสาธารณะรูปแบบหนึ่งก็ตาม

¹⁹ เรื่องเดียวกัน, หน้า 110.

²⁰ เรื่องเดียวกัน, หน้า 112.

เหตุที่ไม่ถือว่าเป็นสัญญาทางปกครองก็เนื่องมาจากตามหลักกฎหมายฝรั่งเศสได้จำแนกบริการสาธารณะออกเป็น 2 ประเภท²¹ คือ บริการสาธารณะทางปกครองแท้ (Service public administratif) และบริการสาธารณะทางพาณิชย์กรรมและอุตสาหกรรม และถือว่าสัญญาที่ฝ่ายปกครองทำขึ้นที่เกี่ยวกับการดำเนินบริการสาธารณะทางปกครองโดยแท้เท่านั้นที่เป็นสัญญาทางปกครอง ส่วนการดำเนินบริการสาธารณะทางพาณิชย์กรรมและอุตสาหกรรมหรือที่เรียกว่าการดำเนินงานของรัฐวิสาหกิจ เช่น การขนส่งมวลชน การไฟฟ้า เป็นต้น ถือว่าเป็นการดำเนินกิจกรรมเช่นเดียวกับเอกชน จึงไม่ถือว่าสัญญาที่ฝ่ายปกครองทำขึ้นเกี่ยวกับการดำเนินกิจกรรมประเภทหลังนี้เป็นสัญญาทางปกครอง เว้นแต่²²ในตัวสัญญานั้นเองมีข้อความที่รับรองเอกสิทธิ์ทางอำนาจมหาชนของฝ่ายปกครอง ก็อาจทำให้เป็นสัญญาทางปกครองได้ตามเกณฑ์วินิจฉัยว่าด้วยการเป็นสัญญาทางปกครองดังกล่าวมาแล้ว

1.1.5 ผลของการเป็นสัญญาทางปกครอง

ผลที่สำคัญมีอยู่ 2 ประการ คือ

1.1.5.1 หากเป็นสัญญาทางปกครอง ก็จะต้องนำเอาหลักกฎหมายว่าด้วยสัญญาทางปกครองซึ่งเป็นกฎหมายมหาชนมาบังคับใช้ ซึ่งหลักที่สำคัญประการหนึ่งที่พึงระลึกไว้ก็คือหลักว่าด้วยความสัมพันธ์ที่ไม่เท่าเทียมกันระหว่างคู่สัญญา โดยคู่สัญญาฝ่ายปกครองจะมีอำนาจมหาชนอยู่เหนือคู่สัญญาฝ่ายเอกชนและคู่สัญญาฝ่ายปกครองไม่สามารถตกลงกับคู่สัญญาฝ่ายเอกชนเพื่อจำกัด หรือสละเอกสิทธิ์ของตนเองได้²³

²¹ เรื่องเดียวกัน, หน้า 112.

²² เรื่องเดียวกัน, หน้า 113.

²³ เรื่องเดียวกัน, หน้า 93.

1.1.5.2 หากมีข้อพิพาทเกิดขึ้นระหว่าง

คู่สัญญาในสัญญาทางปกครอง จะต้องนำขึ้นสู่การพิจารณาวินิจฉัยของศาลปกครอง ซึ่งจะนำหลักกฎหมายมหาชนมาวินิจฉัย

1.2 ลักษณะของสัญญาภาครัฐในประเทศเยอรมันตะวันตก

ระบบกฎหมายของประเทศเยอรมันตะวันตกเป็นอีกระบบหนึ่งที่ยอมรับถึงการมีอยู่ของสัญญาทางปกครอง โดยมีการแยกสัญญาทางปกครองออกเป็นสัญญาอีกประเภทหนึ่งต่างหากจากสัญญาทางแพ่ง ซึ่งคล้ายกันกับระบบกฎหมายของประเทศฝรั่งเศสดังได้กล่าวมาแล้ว นอกจากนี้ ลักษณะของสัญญาภาครัฐในประเทศเยอรมันตะวันตกก็ยังคงมีความคล้ายคลึงกับของประเทศฝรั่งเศสอีกในแง่ที่ว่าในตัวสัญญาภาครัฐที่ฝ่ายปกครองมีส่วนเป็นคู่สัญญาฝ่ายหนึ่งอยู่ด้วยนั้น ก็ไม่ได้หมายความว่า การมีส่วนเป็นคู่สัญญาดังกล่าวจะทำให้สัญญาต้องตกเป็นสัญญาทางปกครองเสมอไปก็หาไม่ สัญญาภาครัฐที่ฝ่ายปกครองของประเทศเยอรมันตะวันตกทำขึ้นบางกรณีก็จัดว่าเป็นสัญญาทางปกครอง แต่บางกรณีก็จัดว่าเป็นสัญญาทางแพ่งของฝ่ายปกครอง แต่เกณฑ์ในการวินิจฉัยว่าสัญญาใดเป็นสัญญาทางปกครองหรือไม่ จะมีลักษณะที่แคบกว่าระบบกฎหมายของฝรั่งเศสและบทบาทของสัญญาทางปกครองของเยอรมันตะวันตกก็มิอยู่ในขอบเขตที่จำกัดยิ่งกว่าของฝรั่งเศส ดังรายละเอียดที่จะกล่าวดังต่อไปนี้

1.2.1 การแบ่งแยกสัญญาทางปกครองออกจากสัญญาทางแพ่ง

ระบบกฎหมายของเยอรมันเป็นระบบที่ได้รับอิทธิพลทางความคิดมาจากกฎหมายโรมัน เช่นเดียวกับระบบกฎหมายของประเทศอื่น ๆ ในแถบยุโรปกลาง ซึ่งรวมทั้งฝรั่งเศสและอังกฤษด้วย โดยเริ่มได้รับอิทธิพลในยุคสมัยเดียวกันคือยุคกลาง (Middle Ages) แต่การรับเข้ามาของ

เยอรมันค่อนข้างจะเป็นไปโดยลำพังกว่าของประเทศฝรั่งเศสและอังกฤษ กล่าวคือได้รับแนวความคิดของกฎหมายโรมันเมื่อสว่างพ้นตอนกลางของศตวรรษที่ 15 ไปแล้ว²⁴

การรับแนวความคิดของกฎหมายโรมันนั้น หมายความว่า ระบบกฎหมายของเยอรมันได้พัฒนาไปโดยได้รับอิทธิพลทางความคิดจากระบบกฎหมายของโรมันในสมัยโบราณ ทั้งในด้านแนวความคิดเกี่ยวกับสถาบันทางกฎหมาย (legal institutions), แนวความคิดของกฎหมายโรมัน (concepts of Roman Law), และวิธีการคิดทางวิชาการอย่างเป็นระบบ (scientific systematisation of legal thought)²⁵ ของโรมัน

ข้อที่น่าสังเกตที่ควรกล่าวไว้ในที่นี้ก็คือว่า สถานะของฝ่ายปกครอง²⁶ ที่เป็นอยู่ในขณะที่เริ่มมีการรับเอาแนวความคิดของกฎหมายโรมันเข้ามาพัฒนาระบบกฎหมายของตนเองนั้น ฝ่ายปกครองคือสถาบันกษัตริย์ของเยอรมันกำลังอยู่ในสถานะที่อ่อนแออย่างยิ่ง ในขณะที่อำนาจของเจ้าผู้ครองแคว้นต่าง ๆ กำลังเพิ่มมากขึ้นเรื่อย ๆ พระมหากษัตริย์ในขณะนั้นไม่มีทั้งองค์กรทางปกครองส่วนกลาง, เจ้าหน้าที่ส่วนพระองค์, หรือแม้แต่พระราชอำนาจในทางตุลาการที่มีประสิทธิภาพที่จะเป็นกำลังสำคัญในการดำเนินสถานะของพระองค์ ซึ่งสถานะของการปราศจากศูนย์กลางทางอำนาจเช่นนี้มีความแตกต่าง

---

^{24,25}Konrad Zweigert and Hein Kötz, An Introduction to Comparative Law, Vol. 1 : The Framework, trans. Tony Weir (Great Britain : North - Holland Publishing Company, 1977), p.134.

²⁶Ibid., p.134.

กันโดยสิ้นเชิงกับที่เป็นอยู่ในประเทศฝรั่งเศสและอังกฤษในเวลานั้น ซึ่งปรากฏว่าสถาบันกษัตริย์มีความเข้มแข็งมาก และคงจะเป็นด้วยเหตุผลทางด้านความแตกต่างของสถานะของฝ่ายปกครองดังกล่าวนี้เองที่เป็นปัจจัยสำคัญประการหนึ่งซึ่งทำให้การพัฒนาหลักกฎหมายปกครองของเยอรมันในเวลาต่อมาได้ดำเนินไปโดยล่าช้ากว่าของฝรั่งเศสมาก โดยหลักกฎหมายปกครองของประเทศฝรั่งเศสได้เริ่มพัฒนาขึ้นอย่างรวดเร็วภายหลังการปฏิวัติใหญ่ในปี 1789 ส่วนประเทศเยอรมันเพิ่งจะเริ่มมีการก่อตั้งระบบวินิจฉัยในทางปกครอง (system of administrative adjudication)²⁷ ขึ้นมาในศตวรรษที่ 19 ที่ผ่านมานี้เอง

ก่อนหน้าที่จะมีการก่อตั้งระบบวินิจฉัยในทางปกครองขึ้นมาในประเทศเยอรมันนั้น การทำสัญญาระหว่างฝ่ายปกครองกับประชาชนของเยอรมันถือว่าการทำสัญญาตามกฎหมายเอกชนและต้องอยู่ภายใต้บังคับของศาลยุติธรรมทั่วไป (ordinary courts) ซึ่งเป็นไปตามแนวความคิดของ Theory of the Fiskus²⁸ อันเป็นแนวความคิดหนึ่งที่ได้รับอิทธิพลทางความคิดมาจากกฎหมายโรมัน ซึ่งถือว่ารรัฐนั้นเป็นอีกสิ่งหนึ่งที่แยกออกต่างหากไปจากตัวบุคคล เรียกว่า Fiskus และตัวรัฐเองนั้นก็มิสิทธิและมีความสามารถที่จะก่อความสัมพันธ์ทางกฎหมาย หรือก่อภาระหน้าที่หรือหนี้กับเอกชนได้ โดยอยู่ภายใต้บังคับของกฎหมายเอกชน แต่ต่อมาภายหลังจากที่มีการก่อตั้งระบบวินิจฉัยในทางปกครองขึ้นมาในศตวรรษที่ 19 แล้ว ก็ทำให้เกิดมีการพัฒนาแนว

---

²⁷Colin C. Turpin, International Encyclopedia of Comparative Law, Vol. VII : Contracts in General : Chapter 4 Public Contracts, p.34.

²⁸Ibid., p.30, 33 - 34.

ความคิดว่าด้วยสัญญาทางปกครองแยกออกไปจากสัญญาทางแพ่ง โดยการทาสัญญาระหว่างฝ่ายปกครองกับประชาชนส่วนหนึ่งจะถือว่าเป็นสัญญาทางปกครอง และอีกส่วนหนึ่งถือว่าเป็นสัญญาทางแพ่งของฝ่ายปกครอง โดยมีหลักเกณฑ์ในการแบ่งแยกความแตกต่างที่ต่างไปจากระบบกฎหมายของฝรั่งเศสตามที่ได้กล่าวมาแล้ว บางประการ ดังจะได้กล่าวต่อไปนี้

1.2.2 เกณฑ์วินิจฉัยการเป็นสัญญาทางปกครอง

สัญญาทางปกครองของเยอรมันตะวันตกมีคำที่ใช้เรียกเป็นการเฉพาะของตนเองว่า öffentlich-rechtlicher Vertrag โดยมีเกณฑ์ที่นักกฎหมายเยอรมันใช้วินิจฉัยเพื่อแบ่งแยกความเป็นสัญญาที่มีลักษณะเฉพาะของตนเองซึ่งแตกต่างไปจากสัญญาทางแพ่งคือ เกณฑ์เกี่ยวกับสาระสำคัญ (subject-matter) ของสัญญา²⁹ ซึ่งหมายความว่าในการพิจารณาว่าสัญญาใดจะเข้าลักษณะเป็นสัญญาทางปกครองหรือไม่นั้น จะพิจารณาที่เนื้อหาสาระหลักของสัญญาเป็นสำคัญ โดยหากสัญญาใดมีเนื้อหาสาระหลักที่เกี่ยวข้องกับสิ่งที่เอกชนไม่สามารถก่อความสัมพันธ์ในระหว่างกันเองได้แล้ว ก็จะเป็นสัญญาทางปกครอง และอยู่ภายใต้หลักกฎหมายมหาชน (Public Law)

ตัวอย่างเช่นในคดีหนึ่งซึ่งศาลสูงสุดของสหพันธรัฐ (Federal Supreme Court) ได้เคยตัดสินว่าข้อตกลงที่ฝ่ายปกครองทำกับเอกชนเป็นสัญญาทางปกครอง มีข้อเท็จจริงว่าเจ้าของที่ดินรายหนึ่งได้ยื่นคำร้องต่อเทศบาลแห่งหนึ่งเพื่อขออนุญาตปลูกสร้างสิ่งก่อสร้าง ต่อมาในการพิจารณาคำร้องขอของเจ้าของที่ดินรายดังกล่าวนี้ ปรากฏว่าเทศบาลได้ทำข้อตกลงกับ

²⁹Ibid., p.30 - 31.

เจ้าของที่ดินขึ้นมาข้อหนึ่งว่า เจ้าของที่ดินมีหน้าที่ภายใต้กฎระเบียบของสหพันธรัฐ (Federal Regulations) ที่จะต้องจัดให้มีสวนสาธารณะในเขตหรือใกล้เคียงกับเขตก่อสร้างที่ขออนุญาตด้วย และให้สวนสาธารณะนั้นต้องตกเป็นของเทศบาลต่อไป โดยเทศบาลจะจ่ายเงินจำนวนหนึ่งให้เป็นการตอบแทนต่อการดำเนินการดังกล่าว ดังนี้ ศาลสูงสุดของสหพันธรัฐได้วินิจฉัยข้อตกลงดังกล่าวนี้ว่าเป็นสัญญาทางปกครองโดยให้เหตุผลว่า การทำข้อตกลงกันเช่นนี้ส่งผลเป็นการโอนหนี้ หรือภาระหน้าที่ที่บังคับต่อเจ้าของที่ดินซึ่งถือว่าเป็นเนื้อหาของสาระของกฎหมายมหาชน (Public Law) จึงต้องถือว่าข้อตกลงดังกล่าวเป็นสัญญาทางปกครอง

จากเกณฑ์วินิจฉัยที่ยึดถือเนื้อหาของสาระของสัญญาเป็นหลักดังกล่าวนี้ อาจกล่าวได้ว่าเกณฑ์วินิจฉัยของกฎหมายเยอรมันนั้นเน้นที่ 30 สภาพทางนามธรรม (abstract nature) และลักษณะของรูปแบบ (typical features) ของความสัมพันธ์ในระหว่างคู่สัญญาเป็นข้อพิจารณาที่สำคัญยิ่งกว่าที่จะพิจารณาที่ข้อเท็จจริงในแต่ละคดี กล่าวคือ หากลักษณะของความสัมพันธ์ในระหว่างคู่สัญญาอยู่ภายใต้ขอบเขตของกฎหมายมหาชนแล้วก็ต้องถือว่าข้อตกลงนั้นเป็นสัญญาทางปกครอง แต่หากลักษณะของความสัมพันธ์อยู่ภายในขอบเขตของกฎหมายเอกชน ก็ต้องตกเป็นสัญญาทางแพ่ง ดังนั้นเกณฑ์วินิจฉัยดังกล่าวนี้จึงชี้ให้เห็นได้อย่างชัดเจนว่า การที่เพียงแต่มีคู่สัญญาฝ่ายหนึ่งเป็นฝ่ายปกครองนั้นจะไม่ทำให้สัญญาที่ทำขึ้นต้องตกเป็นสัญญาทางปกครองทุกกรณีไปดังที่ได้เคยกล่าวมาแล้ว

---

³⁰Ibid., p.31.

ข้อสังเกตที่สมควรจะกล่าวไว้ในที่นี้ก็คือเกณฑ์วินิจฉัยตามระบบกฎหมายของเยอรมันดังกล่าวนี้มีลักษณะใกล้เคียงกับเกณฑ์การเป็นสัญญาทางปกครองโดยสภาพ (contrats administratifs par nature) ของฝรั่งเศส แต่ก็ยังพัฒนาไปไม่เท่าของฝรั่งเศสซึ่งมีความก้าวหน้าและชัดเจนทางด้านทฤษฎีมากกว่า และขอบเขตของการใช้สัญญาทางปกครองก็ยังคงอยู่ในแวดวงที่จำกัดกว่าของฝรั่งเศส

1.2.3 สัญญาทางแพ่งของฝ่ายปกครอง

ดังได้กล่าวมาแล้วว่า เกณฑ์วินิจฉัยตามระบบกฎหมายของเยอรมันที่จะใช้จำแนกว่าสัญญาใดเป็นสัญญาประเภทไหนนั้น ได้แก่ การพิจารณาที่เนื้อหาหรือลักษณะของการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างคู่สัญญาเป็นสำคัญ การเป็นสัญญาทางแพ่งของฝ่ายปกครองเยอรมันจึงหมายถึงสัญญาที่ทำขึ้นระหว่างฝ่ายปกครองกับประชาชนโดยมีลักษณะความสัมพันธ์อยู่ภายใต้กฎหมายเอกชน หรือถ้าจะกล่าวให้จำเพาะเจาะจงลงไปยิ่งขึ้น ก็คือหมายถึง³¹ สัญญาที่มีลักษณะความสัมพันธ์ระหว่างคู่สัญญาเป็นแบบเชิงพาณิชย์ (commercial nature) หรือเป็นแบบที่มีไว้สร้างความสัมพันธ์ในทางปกครอง (non-administrative nature) ซึ่งเป็นความสัมพันธ์ที่อยู่นอกเขตแดนของกฎหมายมหาชนนั่นเอง

สัญญาทางแพ่งของฝ่ายปกครองเยอรมันที่จัดว่ามีบทบาทในการเป็นสัญญาของภาครัฐค่อนข้างมาก ซึ่งอาจกล่าวได้ว่ามากกว่าบทบาทของสัญญาทางปกครองเสียด้วยซ้ำ ก็คือ สัญญาเกี่ยวกับการจัดหาสินค้าและบริการ (procurement of goods and services) การพิจารณา

³¹ Ibid., p.30.

เกี่ยวกับลักษณะของสัญญาภาคีรัฐในเยอรมันจึงหลีกเลี่ยงไม่ได้ที่จะต้องกล่าวถึงสัญญาดังกล่าวนี้

ประเด็นสำคัญที่จะต้องกล่าวถึงก็คือ สถานะของสัญญาดังกล่าวนี้แม้ว่าโดยทางทฤษฎีของเยอรมันจะจัดว่าเป็นสัญญาทางแพ่งหรือสัญญาตามกฎหมายเอกชน แต่ในทางปฏิบัติขณะที่มีการทำสัญญา ฝ่ายปกครองผู้ทำสัญญาก็มิได้มีเสรีภาพในการทำสัญญา เต็มที่ดังหลักการของสัญญาตามกฎหมายเอกชน เนื่องจากมีระบบควบคุมการทำสัญญา³² ซึ่งมีการตราเป็นกฎหมายและเป็นกฎระเบียบในทางปกครองที่มีผลบังคับให้ฝ่ายปกครองผู้ทำสัญญาต้องผูกพันปฏิบัติตาม ซึ่งอาจสรุปสาระสำคัญได้ดังนี้

1.2.3.1 การควบคุมโดยกฎหมาย

กฎหมายที่มีบทบาทสำคัญในการ

ควบคุมเกี่ยวกับการทำสัญญาจัดหาสินค้าและบริการของภาครัฐ ได้แก่พระราชบัญญัติงบประมาณแห่งชาติ (The Reichshaushaltsordnung หรือ National Budgetary Act) ซึ่งแต่เดิมตามฉบับปี ค.ศ.1922 ได้มีบทบัญญัติวางหลักทั่วไปเอาไว้ว่า ในการทำสัญญาภาครัฐเกี่ยวกับการจัดหาสินค้าและบริการนั้น ฝ่ายปกครองผู้ทำสัญญาจะต้องกระทำโดยวิธีการประมูลแข่งขันกัน การกระทำใดที่ผิดไปจากหลักการดังกล่าวนี้จะกระทำได้ก็ต่อเมื่อมีเหตุผลอันสมควรตามสภาพของสัญญา หรือตามพฤติการณ์แวดล้อมเท่านั้นและจะต้องให้เป็นไปตามกฎเกณฑ์กลาง (uniform rules) เกี่ยวกับการทำสัญญา ซึ่งกฎเกณฑ์กลางเกี่ยวกับการทำสัญญาที่ใช้อยู่ในปัจจุบันก็คือกฎเกณฑ์กลางตามพระราชบัญญัติงบประมาณของสหพันธรัฐ ปี 1969 (The Federal Budgetary Act of 1969)

³²Ibid., p.13 - 14.

1.2.3.2 การควบคุมโดยกฎหมายระเบียบ

กฎระเบียบที่ใช้ควบคุมการทำสัญญา

ภาครัฐเกี่ยวกับการจัดหาสินค้าและบริการ (Verdingungsordnungen) ที่ใช้อยู่ในปัจจุบัน มี 2 ชุด คือ

ก. กฎระเบียบที่ใช้ควบคุมการ

ทำสัญญาซื้อขาย (public supply contracts) หรือเรียกว่า Verdingungsordnung für Leistungen หรือ VOL ซึ่งร่างขึ้นโดยคณะกรรมการว่าด้วยสัญญาแห่งชาติ (National Board of Contracts หรือ Reichsverdingungsausschuß) และนำมาประกาศใช้โดยกระทรวงการคลัง (The National Ministry of Finance) ในปี ค.ศ.1932

ข. กฎระเบียบที่ใช้ควบคุมการ

ทำสัญญาก่อสร้าง (public construction contract) หรือเรียกว่า Verdingungsordnung für Bauleistungen หรือ VOB ซึ่งร่างขึ้นโดยคณะกรรมการว่าด้วยสัญญาก่อสร้าง (Board of Construction Contracts) และนำมาประกาศใช้โดยกระทรวงการคลังในปี ค.ศ.1926

กฎระเบียบทั้ง 2 ชุดนี้ จะ

ประกอบไปด้วยเนื้อหาที่จำแนกออกได้เป็นส่วน ๆ กล่าวคือ

ส่วนแรก หรือเรียกว่า

VOL/A และ VOB/A จะประกอบด้วยเนื้อหาที่ครอบคลุมเกี่ยวกับขั้นตอนปฏิบัติก่อนมีการทำสัญญา และต่อไปเกี่ยวกับวิธีการทำสัญญา, วิธีการประมูล, และการชี้ขาดตัดสิน

ส่วนที่สอง หรือเรียกว่า

VOL/B และ VOB/B จะประกอบด้วยเงื่อนไขมาตรฐาน (Standard conditions) ที่จะต้องนำไปกำหนดลงในสัญญา

นอกจากนี้ สำหรับเฉพาะ VOB ยังมีเนื้อหาส่วนที่สามเพิ่มเติมอีก โดยเป็นเนื้อหาเกี่ยวกับลักษณะทางเทคนิค (technical nature) ที่จะต้องนำไปใช้ในสัญญาก่อสร้างโดยเฉพาะ กฎระเบียบต่าง ๆ ดังกล่าวมานี้ โดยตัวของมันเองแล้วไม่มีอำนาจบังคับทางกฎหมาย (legal authority) โดยตรง และไม่มีสถานะเป็นกฎระเบียบทางกฎหมาย (statutory regulations หรือ Rechtsverordnungen) หากแต่มีสถานะเป็นเพียงกฎระเบียบในทางปกครอง (administrative regulations หรือ Verwaltungsverordnungen) เท่านั้น แต่เจ้าหน้าที่ของรัฐในทุกระดับที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการทำงานสัญญาจะถูกบังคับโดยทางอ้อมให้ต้องปฏิบัติตามกฎระเบียบเหล่านี้โดยผลบังคับของพระราชบัญญัติงบประมาณซึ่งบังคับครอบคลุมอย่างกว้าง ๆ เอาไว้ดังกล่าวแล้ว

1.2.4 ผลของการเป็นสัญญาทางปกครอง

สำหรับสัญญาที่ถูกจัดว่าเป็นสัญญาทางปกครอง จะมีผลที่ติดตามมาคือ การบังคับให้เป็นไปตามสัญญานั้นจะต้องเป็นไปตามหลักกฎหมายมหาชน (Public Law) โดยอยู่ภายใต้เขตอำนาจของศาลปกครอง และหากมีกรณีใดที่ไม่มีหลักกฎหมายมหาชนที่จะนำมาบังคับใช้ได้แล้วในทางปฏิบัติ ศาลปกครองของเยอรมันก็จะใช้วิธีการเทียบเคียง (analogy)³³ เอาหลักกฎหมายเอกชนมาใช้ตามความจำเป็นและเหมาะสมต่อประโยชน์สาธารณะในแต่ละกรณีไปส่วนกรณีที่เป็นสัญญาทางแพ่งของฝ่ายปกครองก็จะบังคับตามหลักกฎหมายเอกชนและอยู่ภายใต้เขตอำนาจของศาลยุติธรรมทั่วไป

³³Ibid., p.31.

2. ลักษณะของสัญญาภาครัฐในประเทศ Common Law

เมื่อกล่าวถึงประเทศที่ใช้ระบบกฎหมาย Common Law โดยทั่วไปก็มักจะนึกถึงประเทศที่เป็นแม่บทหรือเป็นผู้นำหลักในการพัฒนาระบบกฎหมายในแนวทางนี้คือประเทศสหราชอาณาจักรหรืออังกฤษ และประเทศสหรัฐอเมริกา

ในส่วนนี้จึงจะขอเอาแนวความคิดเกี่ยวกับสัญญาภาครัฐของทั้งสองประเทศดังกล่าวมาแสดงให้เห็น โดยพิจารณาในเบื้องต้นก่อนว่า การกล่าวถึงสัญญาภาครัฐของประเทศอังกฤษและอเมริกาที่จะได้กล่าวถึงดังต่อไปนี้หมายถึงสัญญาภาครัฐที่ฝ่ายปกครองเฉพาะที่เป็นองค์กรของรัฐบาลส่วนกลางทำกับประชาชนเท่านั้น ไม่มุ่งหมายจะกล่าวรวมไปถึงสัญญาภาครัฐขององค์กรรัฐบาลในส่วนภาค หรือส่วนท้องถิ่นด้วยแต่อย่างใด กล่าวโดยเฉพาะเจาะจงก็คือสำหรับประเทศอังกฤษก็จะกล่าวถึงสัญญาภาครัฐที่เป็น Central Government Contract ส่วนของอเมริกาก็จะกล่าวถึง Federal Government Contract ทั้งนี้ โดยจะกล่าวถึงสัญญาภาครัฐของทั้งสองประเทศพร้อม ๆ กันไป

2.1 ลักษณะพื้นฐานของสัญญาภาครัฐ

โดยหลักการพื้นฐาน ระบบกฎหมายของอังกฤษและอเมริกาไม่มีการจำแนกประเภทของกฎหมายออกเป็นกฎหมายมหาชนและกฎหมายเอกชนที่ถือว่ามีเนื้อหาที่แยกจากกันโดยชัดเจนดังเช่นที่ปรากฏในระบบกฎหมายของฝรั่งเศสหรือแม้แต่ในเยอรมัน ดังนั้นระบบสัญญาที่เป็นอยู่ในประเทศอังกฤษและอเมริกาจึงเป็นไปในทำนองเดียวกันคือไม่มีการจำแนกว่ามีสัญญาตามกฎหมายมหาชนที่แยกออกไปจากสัญญาตามกฎหมายเอกชนแต่อย่างใด

สัญญาภาคีรัฐในประเทศอังกฤษและอเมริกาจึงเป็นสัญญาที่มีลักษณะพื้นฐานเป็นเช่นเดียวกับสัญญาทางแพ่งที่สร้างขึ้นระหว่างเอกชนกับเอกชนโดยทั่วไป กล่าวคือ ต้องอยู่ภายใต้บังคับของหลักกฎหมายว่าด้วยสัญญาทั่วไป³⁴ และต้องอยู่ภายใต้อำนาจของศาลที่มีอำนาจพิจารณาคดีแพ่งโดยทั่วไป³⁵

ที่กล่าวว่า ต้องอยู่ภายใต้บังคับของหลักกฎหมายว่าด้วยสัญญาโดยทั่วไปนั้น หมายความว่า ในการก่อให้เกิดสัญญากีดี การตีความสัญญากีดี หรือการพิจารณาผลของสัญญากีดี จะต้องเป็นไปตามหลักการเดียวกันกับที่ใช้อยู่ในสัญญาของเอกชน³⁶ แต่ก็พึงทราบในที่นี้ด้วยว่า หลักกฎหมายว่าด้วยสัญญาโดยทั่วไปนี้ ก็เป็นแต่เพียงหลักพื้นฐานส่วนหนึ่งของการทำสัญญาภาคีรัฐในอังกฤษและอเมริกาเท่านั้น และอาจจะกล่าวได้ว่าไม่ใช่เป็นส่วนที่สำคัญที่สุดของการควบคุมพฤติกรรมของคู่สัญญาในสัญญาภาคีรัฐเสียด้วยซ้ำไป โดยยังมีกฎเกณฑ์ที่เป็นส่วนสำคัญอื่น ๆ ของสัญญาอีกคงจะได้กล่าวถึงต่อไปในตอนทีกล่าวเกี่ยวกับลักษณะพิเศษของสัญญาภาคีรัฐ

ส่วนที่กล่าวว่า ต้องอยู่ภายใต้เขตอำนาจของศาลที่มีอำนาจพิจารณาคดีแพ่งโดยทั่วไปนั้น ก็หมายความว่า ทั้งอังกฤษและอเมริกาก็ไม่มีการตั้งศาลพิเศษที่มีอำนาจพิจารณาคดีทางปกครองที่จะมาทำหน้าที่วินิจฉัยข้อพิพาทเกี่ยวกับสัญญาภาคีรัฐโดยเฉพาะดังเช่นที่มีอยู่ในฝรั่งเศสแต่อย่างใด อีกทั้งไม่มีกระบวนการวิธีพิจารณาคดีเกี่ยวกับสัญญาภาคีรัฐเป็นพิเศษโดยเฉพาะอีกด้วย โดย

³⁴Ibid., p.31.

³⁵Ibid., p.32.

³⁶Ibid., p.32 ; Colin Turpin, Government Contracts, p.72, 96.

หากมีข้อพิพาทเกี่ยวกับสัญญาภาคีรัฐเกิดขึ้นสำหรับในประเทศอังกฤษก็ต้องนำขึ้นสู่การพิจารณาวินิจฉัยของศาลที่มีอำนาจพิจารณาวินิจฉัยทางแพ่งโดยทั่วไป (ordinary courts of civil jurisdiction) ส่วนสำหรับในประเทศอเมริกาก็ต้องนำขึ้นสู่การวินิจฉัยของ Court of Claims โดยใช้วิธีพิจารณาคดี เช่นคดีแพ่งโดยทั่วไปนั่นเอง

2.2 ลักษณะพิเศษของสัญญาภาคีรัฐ

ถึงแม้ว่าสัญญาภาคีรัฐของอังกฤษและอเมริกาจะมีลักษณะพื้นฐานเป็นเช่นเดียวกับสัญญาทางแพ่งโดยทั่วไป แต่โดยแนวทางปฏิบัติเกี่ยวกับการทำสัญญาภาคีรัฐของทั้งสองประเทศดังกล่าวก็ทำให้มีลักษณะที่พิเศษแตกต่างไปจากสัญญาทางแพ่งโดยทั่วไป กล่าวคือ ในทางปฏิบัติเกี่ยวกับการทำสัญญาภาคีรัฐของทั้งอังกฤษและอเมริกา คู่สัญญาฝ่ายรัฐมิได้มีเสรีภาพในการทำสัญญาอย่างเต็มที่ดังเช่นที่เอกชนโดยทั่วไปมีอยู่ในการทำสัญญาทางแพ่ง โดยคู่สัญญาฝ่ายรัฐมีหน้าที่ หรือมีข้อผูกมัดที่จะต้องปฏิบัติตามนโยบาย (policies), หลักการ (principles), และกฎระเบียบ (rules)³⁷ บางประการ ซึ่งมีความแตกต่างไปจากหลักกฎหมายว่าด้วยสัญญาเอกชนโดยทั่วไป (ordinary private law of contract) ซึ่งอาจแยกอธิบายได้ดังนี้

2.2.1 กรณีสัญญาภาคีรัฐของอเมริกา

ดังได้กล่าวมาแล้วว่า หลักกฎหมายที่ศาลของสหรัฐอเมริกาจะนำมาใช้พิจารณาวินิจฉัยเกี่ยวกับข้อพิพาทที่เกิดจากสัญญาภาคีรัฐ

---

³⁷Colin C. Turpin, International Encyclopedia of Comparative Law, Vol. VII : Contracts in General : Chapter 4 Public Contracts, p.33.

นั่นก็คือหลักกฎหมายว่าด้วยสัญญา ซึ่งใช้กับสัญญาทางแพ่งโดยทั่วไป (ordinary contract law) นั้นเอง แต่ก็พึงทราบในเบื้องต้นด้วยว่าในการนำหลักกฎหมายดังกล่าวมาบังคับใช้ เช่นนี้ก็ได้หมายความว่าศาลจะบังคับใช้ในกรณีของสัญญาภาครัฐโดยเหมือนกับกรณีของสัญญาทางแพ่งอย่างเต็มที่ก็หาไม่ เพราะโดยกระบวนการระงับข้อพิพาทที่เกิดจากสัญญาภาครัฐและโดยแนวทางปฏิบัติของศาลในการพิจารณาวินิจฉัยข้อพิพาทที่เกิดจากสัญญาภาครัฐที่ได้มีการปฏิบัติสืบต่อกันมาเป็นเวลานาน ได้ก่อให้เกิดระบบกฎเกณฑ์ในการควบคุมการทำสัญญาภาครัฐที่มีลักษณะเฉพาะเป็นของตนเองแตกต่างไปจากการทำสัญญาทางแพ่งโดยทั่วไปบางประการ กล่าวคือ

2.2.1.1 เมื่อมีข้อพิพาทเกี่ยวกับสัญญา

ภาครัฐเกิดขึ้น โดยปกติในหน่วยงานของรัฐบาลที่เป็นคู่สัญญาฝ่ายรัฐจะมีการตั้งคณะกรรมการขึ้นมาคณะหนึ่ง เพื่อทำหน้าที่วินิจฉัยข้อพิพาทที่คู่กรณีได้ร้องอุทธรณ์ขึ้นมาคือ Boards of Contract Appeals และโดยผลของการวินิจฉัยข้อพิพาทของคณะกรรมการดังกล่าวนี้ได้มีส่วนอย่างสำคัญในการก่อให้เกิดหลักกฎหมายเกี่ยวกับสัญญาภาครัฐ (government contract law)³⁸ ขึ้นมา

2.2.1.2 เมื่อมีการเสนอข้อพิพาทที่เกิดจาก

สัญญาภาครัฐเข้าสู่การพิจารณาของศาลในทางปฏิบัติศาลก็จะนำเอาหลักกฎหมายว่าด้วยสัญญาโดยทั่วไปมาบังคับใช้โดยจะมีการปรับหลักกฎหมายดังกล่าวให้เหมาะสมกับพฤติการณ์พิเศษเกี่ยวกับการจัดหาพัสดุของรัฐบาล (special circumstances government procurement) ด้วย และโดยผลของการปฏิบัติตามแนวทางดังกล่าวนี้ได้มีส่วนในการพัฒนาหลักกฎหมายเกี่ยวกับสัญญา

³⁸ Colin Turpin, Government Contracts, p.71.

สัญญาภาครัฐ (cases law on government contracts) ที่มีความแตกต่าง
ออกไปจากสัญญาทางแพ่งโดยทั่วไป

ดังนั้น จึงอาจกล่าวได้ว่า สัญญา
ภาครัฐของอเมริกานั้นมีหลักกฎหมายส่วนหนึ่งที่เป็นของตนเองโดยเฉพาะอันเป็น
ผลมาจากการพัฒนาของ Boards of Contract Appeals และศาลของ
สหรัฐอเมริกา

2.2.1.3 นอกจากนี้ ในการทำสัญญาภาครัฐ
ของอเมริกายังมีการตราพระราชบัญญัติ (federal statute) และออก
กฎระเบียบ (regulation) อีกหลายฉบับมาควบคุมเกี่ยวกับการทำสัญญาภาครัฐ
พระราชบัญญัติและกฎระเบียบที่สำคัญ ได้แก่³⁹

ก. Armed Services

Procurement Act of 1947 ซึ่งเป็นพระราชบัญญัติที่ออกมาเพื่อควบคุมการ
จัดหาพัสดุของ Department of Defense และ National Aeronautics
and Space Administration และต่อมาได้มีการออกกฎระเบียบโดยอาศัย
อำนาจตามพระราชบัญญัตินี้เพื่อกำหนดรายละเอียดของการควบคุม คือ
Armed Services Procurement Regulations หรือ ASPR

ข. Federal Property and
Administrative Services Act of 1949 ซึ่งเป็นพระราชบัญญัติที่ออก
มาเพื่อควบคุมการจัดหาพัสดุของ General Services Administration

---

³⁹Ibid., p.71 : W. Noel Keyes, Government
Contracts in a Nutshell (United States of America : West
Publishing Co., 1979), p.7, 8.

และหน่วยงานด้านพลเรือนอื่น ๆ และเช่นเดียวกันกับพระราชบัญญัติฉบับแรกตามพระราชบัญญัติฉบับนี้ก็มีการออกกฎระเบียบตามมาอีกคือ Federal Procurement Regulations หรือเรียกย่อ ๆ ว่า FPR

พระราชบัญญัติและกฎระเบียบทั้ง 2 ประการดังกล่าวมานี้จะมีบทบาทอย่างสำคัญยิ่งในการควบคุมการทำสัญญาภาครัฐของอเมริกา ที่สำคัญก็คือทั้งใน ASPR และ FPR ต่างก็มีการสร้างแบบสัญญามาตรฐาน (Standardised conditions of contract) ขึ้นมาบังคับใช้ทั้งในกรณีที่เป็น Supply Contract และในกรณีที่เป็น Construction Contract⁴⁰ซึ่งแบบสัญญามาตรฐานนี้จะ เป็นกลไกสำคัญในการที่รัฐจะใช้ปกป้องผลประโยชน์ของรัฐบาลหรือเป็นตัวกำหนดสิทธิพิเศษ (prerogatives) ของรัฐบาลที่มีอยู่เหนือคู่สัญญาอีกฝ่ายหนึ่ง

ความสำคัญของกฎระเบียบทั้งหลายที่ออกมาเพื่อควบคุมการจัดหาพัสดุของภาครัฐในอีกแง่หนึ่งก็คือกฎระเบียบทั้งหลายที่มีการออกมานี้ เมื่อมีการนำไปพิมพ์เผยแพร่ใน Federal Register ตามที่กำหนดไว้ใน United States Code ส่วนที่ 44 มาตรา 1505 แล้วกฎระเบียบดังกล่าวก็จะมีผลบังคับเช่นกฎหมาย กล่าวคือมันจะมีผลผูกมัดหน่วยงานของสหรัฐ (federal agencies) และบุคคลทั่วไปทั้งหมดให้ต้องปฏิบัติตาม⁴¹ ซึ่งต่อมา Court of Claims และ Supreme Court ก็ได้ยืนยันถึงความสำคัญของกฎระเบียบในประเด็นดังกล่าวนี้ โดยได้วินิจฉัยเป็นบรรทัดฐานเอาไว้ในคดี

---

⁴⁰Colin C. Turpin, International Encyclopedia of Comparative Law, Vol. VII : Contracts in General : Chapter 4 Public Contracts, p.36.

⁴¹W. Noel Keyes, Government Contracts in a Nutshell, p.12.

G.L. Christian and Associates V. United State⁴² ว่า ในกรณีที่ มีกฎระเบียบบังคับว่าหน่วยงานที่ทำสัญญาจะต้องระบุข้อความลงในสัญญา หากมีการละเลยไม่ระบุข้อความนั้นลงไปในสัญญาแล้วก็ให้ถือเสมือนว่ามีข้อความ นั้น ๆ อยู่ในสัญญาด้วย โดย Court of Claims ให้เหตุผลว่าหน่วยงานที่ทำ สัญญาไม่มีอำนาจที่จะยกเว้นการปฏิบัติตามกฎระเบียบที่มีผลบังคับ เช่นกฎหมายนั้น และ Supreme Court ก็ให้เหตุผลว่า การไม่ปฏิบัติตามที่กฎระเบียบกำหนดไว้จะทำให้สัญญานั้นไม่มีผลสมบูรณ์ (invalid)

2.2.2 กรณีสัญญาภาครัฐของอังกฤษ

ถึงแม้ว่าโดยพื้นฐานระบบกฎหมายของอังกฤษ จะเป็นเช่นเดียวกับระบบกฎหมายของอเมริกาที่ไม่ยอมรับรองถึงการมีอยู่ของ สัญญาทางปกครองเป็นพิเศษแต่การพัฒนาหลักกฎหมายเกี่ยวกับสัญญาภาครัฐของ อังกฤษก็มีความแตกต่างไปจากแนวทางพัฒนาของอเมริกาดังได้กล่าวมาแล้ว โดยในการวินิจฉัยคดีของศาลอังกฤษ ศาลไม่ได้มีบทบาทในการสร้างหลัก กฎหมายเกี่ยวกับสัญญาภาครัฐโดยเฉพาะ (specific common law of government contracts) ขึ้นมาดังเช่นที่ศาลของสหรัฐอเมริกาได้กระทำ เช่นนั้น อีกทั้งในทางนิติบัญญัติก็ได้มีการตราพระราชบัญญัติหรือออกกฎระเบียบใด ๆ ที่จะนำมาใช้ควบคุมการทำสัญญาภาครัฐโดยเฉพาะดัง เช่นกรณีของอเมริกา⁴³

แต่ถึงแม้กระนั้น สัญญาภาครัฐของอังกฤษก็ยังมี ลักษณะพิเศษที่แตกต่างไปจากสัญญาทางแพ่งโดยทั่วไปบางประการ กล่าวคือ

---

⁴² Ibid., p.13 ; Colin Turpin, Government Contracts, p. 72.

⁴³ Colin Turpin, Government Contracts, p.72.

2.2.2.1 ในการทำสัญญาภาครัฐ เจ้าหน้าที่ของหน่วยงานของรัฐที่เป็นผู้ทำสัญญามีหน้าที่จะต้องปฏิบัติตาม "หลักในการทำสัญญา (Principles of Contracting)"⁴⁴ ซึ่งจะกำหนดหลักการและวิธีการในการทำสัญญาในแง่ต่าง ๆ เอาไว้ เช่น วิธีการคัดเลือกคู่สัญญา, การเลือกใช้แบบของสัญญาหรือข้อความในสัญญา, การกำหนดอัตราค่าไร, การจัดการให้เป็นไปตามสัญญา, และวิธีการระงับข้อพิพาทระหว่างคู่สัญญา ดังนี้ เป็นต้น

"หลักในการทำสัญญา" เหล่านี้เกิดจากการกลั่นกรองและกำหนดขึ้นเป็นหลักการโดยองค์การหรือคณะกรรมการต่าง ๆ ที่มีประสบการณ์เกี่ยวกับงานทางด้านสัญญาของภาครัฐมาอย่างยาวนาน โดยองค์การหรือคณะกรรมการที่มีบทบาทสำคัญ ได้แก่ The authority of the Treasury, The Public Accounts Committee, และ Estimates Committee ดังนี้ เป็นต้น ซึ่งถือว่าแหล่งที่มาของหลักในการทำสัญญาเหล่านี้ยังมีความกระจัดกระจายกันอยู่จนกระทั่งต่อมาในปี ค.ศ. 1920 ก็ได้มีการตั้งคณะกรรมการขึ้นมาอีกคณะหนึ่ง เพื่อทำหน้าที่ประสานนโยบายและกระบวนการวิธีการทำสัญญาของหน่วยงานของรัฐต่าง ๆ ให้สอดคล้องต้องกัน คือ Contracts Co-ordinating Committee⁴⁴ แต่ในภายหลังก็ต้องล้มเลิกคณะกรรมการชุดนี้ไปแล้วมาตั้งขึ้นใหม่อีกครั้งหนึ่งในปี ค.ศ. 1963 แต่เปลี่ยนชื่อใหม่เป็น Procurement Policy Committee ซึ่งบทบาทที่สำคัญของคณะกรรมการชุดนี้ก็คือการพัฒนา "หลักในการทำสัญญา" และการพยายามทำให้แนวทางปฏิบัติเกี่ยวกับการจัดหาพัสดุของหน่วยงานของรัฐต่าง ๆ เป็นไปในแนวทางเดียวกัน

⁴⁴Ibid., p.84 - 87.

"หลักในการทาสัญญา" ที่กำหนดขึ้นโดยองค์กรหรือคณะกรรมการต่าง ๆ ดังกล่าวนี้อาจจะมีสถานะเป็นเพียงแนวทางปฏิบัติซึ่งไม่มีผลบังคับตั้ง เช่นกฎหมายเหมือนกับกฎระเบียบ (regulations) ที่มีการตราขึ้นเพื่อควบคุมการทาสัญญาภาครัฐของอเมริกาดังกล่าวมาแล้ว แต่แนวทางปฏิบัตินี้ก็จะมีผลผูกพันให้หน่วยงานของรัฐต่าง ๆ ที่ทาสัญญามีหน้าที่จะต้องปฏิบัติตาม และจะมีกระบวนการตรวจสอบการปฏิบัติตามหรือไม่ปฏิบัติตามของหน่วยงานนั้น ๆ ด้วย โดยผู้ที่มีหน้าที่ในการตรวจสอบโดยตรงก็คือ อธิบดีกรมตรวจสอบบัญชีและการเงินของแผ่นดิน (Comptroller and Auditor General)⁴⁵ ซึ่งหากมีการตรวจสอบพบเห็นการฝ่าฝืนไม่ปฏิบัติตามของหน่วยงานใดแล้ว ก็จะมีการทำรายงานแจ้งไปยังองค์กรหรือคณะกรรมการที่เป็นผู้กำหนดหลักการนั้น ๆ ขึ้นมาเพื่อวินิจฉัยการกระทำของหน่วยงานผู้ทาสัญญาต่อไป และในอีกทางหนึ่งคู่สัญญาฝ่ายเอกชนที่ได้รับความเสียหายจากการไม่ปฏิบัติตามหลักการนั้น ๆ ก็อาจจะยื่นคำร้องอุทธรณ์เป็นการภายในต่อผู้บังคับบัญชาตามลำดับชั้นของเจ้าหน้าที่ผู้ไม่ปฏิบัติตามหลักการนั้น ๆ ก็ได้⁴⁶

2.2.2.2 การให้อำนาจพิเศษแก่รัฐบาล

แม้ว่าในทางนิติบัญญัติประเทศอังกฤษจะไม่มีการตราพระราชบัญญัติขึ้นมาใช้ควบคุมการทาสัญญาภาครัฐโดยเฉพาะเหมือนดังเช่นที่มีอยู่ในประเทศสหรัฐอเมริกา แต่ก็มีกฎหมายบางฉบับที่ออกมาโดยมีเนื้อหาเป็นการให้อำนาจพิเศษ (special powers)⁴⁷ บางประการแก่ฝ่ายรัฐบาลซึ่งการให้อำนาจดังกล่าวนี้ทำให้เกิดผลกระทบต่อความสัมพันธ์ระหว่างคู่สัญญาในสัญญาภาครัฐและทาสัญญาภาครัฐมี

⁴⁵ Ibid., p.93.

⁴⁶ Ibid., p.95.

⁴⁷ Ibid., p.100.

ลักษณะพิเศษอีกประการหนึ่งที่แตกต่างสัญญาทางแพ่งโดยทั่วไป ตัวอย่างของกฎหมายที่ให้อำนาจพิเศษแก่ฝ่ายรัฐบาล เช่น Ministry of Supply Act 1939 มาตรา 10(1)⁴⁸ ซึ่งให้อำนาจแก่รัฐมนตรีกระทรวงการพิสด (Minister of Supply ซึ่งต่อมาได้เปลี่ยนเป็น Minister of Technology) สามารถสั่งให้ผู้ขาย (Supplier) แจกแจงรายละเอียดของสินค้าที่ขายเป็นลายลักษณ์อักษรลงในแบบฟอร์มที่กำหนดให้ได้หากเห็นว่าผู้ขายให้ข้อมูลมาไม่เพียงพอที่จะพิจารณาได้ว่าสินค้านั้นมีราคาที่เป็นธรรมและสมเหตุผลหรือไม่ หรือ Patents Act 1949 มาตรา 46⁴⁹ ซึ่งให้อำนาจแก่รัฐบาลสามารถสั่งให้บุคคลใดใช้สิ่งประดิษฐ์ที่ได้รับการคุ้มครองสิทธิบัตรใด ๆ เพื่อประโยชน์ของทางราชการ (the Crown) ได้โดยอาจจะเป็นการใช้ตามข้อตกลงที่ทำขึ้นระหว่างรัฐบาลกับเจ้าของสิทธิบัตร หรืออาจจะเป็นการใช้โดยฝ่าฝืนต่อข้อตกลงนั้นแต่โดยอาศัยอำนาจตามคำสั่งของศาลที่ได้กระทำภายใต้พระราชบัญญัติฉบับดังกล่าวก็ได้ หรือ Defence Contracts Act 1958, มาตรา 2⁵⁰ ซึ่งให้อำนาจแก่หน่วยงานของรัฐบาลสามารถสั่งคู่สัญญาที่มีหน้าที่ผลิตเครื่องมือเครื่องใช้สำหรับการป้องกันประเทศ (defence materials) ให้ทำการผลิตโดยใช้ข้อมูลทางเทคนิคของผู้อื่นเพื่อประโยชน์ในการผลิตดังกล่าวได้โดยไม่ต้องคำนึงว่าจะมีข้อตกลงที่เป็นการจำกัดเกี่ยวกับการห้ามใช้ข้อมูลนั้นหรือไม่ แต่ในกรณีดังกล่าวนี้หน่วยงานของรัฐบาลนั้นก็อาจจะต้องจ่ายค่าชดเชยให้แก่ผู้ทรงสิทธิเหนือข้อมูล (licensor) ดังกล่าวเป็นการตอบแทนดังนี้ เป็นต้น

48 Ibid., p.100.

49 Ibid., p.102.

50 Ibid., p.103.

2.2.2.3 นอกจากนี้ ในการทำสัญญาภาครัฐของหน่วยงานรัฐบาลอังกฤษก็ยังมีแนวทางปฏิบัติที่สำคัญอีกประการหนึ่ง คือ การสร้างแบบสัญญามาตรฐานขึ้นมาบังคับใช้ (Standardised conditions of contract) โดยในปัจจุบันนี้มีแบบสัญญามาตรฐานที่ถูกกำหนดขึ้นมาให้หน่วยงานของรัฐบาลใช้เป็นหลักอยู่ 2 ชุด คือ⁵¹

ก. GC/Stores/1 ซึ่งเป็นแบบสัญญาที่ใช้ในการจัดซื้อสินค้าของภาครัฐ โดยในแบบของสัญญานี้จะประกอบไปด้วยเงื่อนไขของสัญญา (conditions) 2 ส่วน คือ ส่วนที่ 1 ซึ่งเป็นส่วนที่ใช้ได้กับสัญญาภาครัฐที่สร้างขึ้นโดยทุกหน่วยงาน หรือเป็นส่วนที่ต้องทำเหมือนกันหมดไม่ว่าสัญญานั้นจะสร้างขึ้นโดยหน่วยงานใด และส่วนที่ 2 ซึ่งประกอบไปด้วยเงื่อนไขต่าง ๆ ที่เปิดโอกาสให้แต่ละหน่วยงานสามารถเลือกนำไปใช้ได้โดยพิจารณาให้เหมาะสมกับแต่ละกรณีไป ตัวอย่างของเงื่อนไขที่อยู่ในส่วนที่ 2 นี้ เช่นเงื่อนไขเกี่ยวกับการขึ้นลงของราคา (price fluctuation clauses), เงื่อนไขเกี่ยวกับอนุญาโตตุลาการ (arbitration clause) เป็นต้น

ข. CCC/Wks/1 ซึ่งเป็นแบบของสัญญาที่ใช้เพื่อการก่อสร้างและงานวิศวกรรม (contracts for building and civil engineering works)

การสร้างแบบสัญญามาตรฐานขึ้นมากำหนดให้หน่วยงานของรัฐบาลใช้เช่นนี้ มีข้อสังเกตที่สำคัญที่ควรกล่าวไว้ 2 ประการ คือ

ประการแรก การสร้างแบบสัญญามาตรฐานขึ้นมาใช้นี้มิได้สร้างขึ้นโดยมีความมุ่งหมายที่จะให้ภาครัฐใช้แบบสัญญาดังกล่าวไปในทางที่เอาเปรียบเหนือคู่สัญญาฝ่ายเอกชน เพราะหลักการ

⁵¹Ibid., p.105 - 106.

สำคัญของการสร้างแบบมาตรฐานของสัญญาขึ้นมาใช้ก็คือ⁵² การมุ่งหมายที่จะให้มีการปกป้องผลประโยชน์ของสาธารณะ (public interest) ประการหนึ่ง และในขณะที่เดียวกันก็มุ่งหมายจะให้เกิดการปฏิบัติอย่างเป็นธรรม (fair treatment) ต่อคู่สัญญาฝ่ายเอกชนเป็นสำคัญด้วย อีกประการหนึ่ง

ประการที่สอง แม้โดย

พื้นฐานจะถือว่าคู่สัญญาฝ่ายรัฐมีสถานะที่เท่าเทียมกับคู่สัญญาฝ่ายเอกชน แต่โดยผลของการกำหนดให้มีแบบสัญญามาตรฐานซึ่งประกอบไปด้วยเงื่อนไขต่าง ๆ ที่มีการกำหนดเอาไว้แล้ว เช่นนี้ ได้สะท้อนให้เห็นว่าแท้จริงแล้วคู่สัญญาฝ่ายรัฐนั้นมีสถานะที่พิเศษ (special position)⁵³ แตกต่างไปจากสถานะของคู่สัญญาตามสัญญาทางแพ่งบ้างบางประการ เช่น การที่มีเงื่อนไขที่เรียกว่า "Break" Clause⁵⁴ให้อำนาจแก่คู่สัญญาฝ่ายรัฐสามารถบอกเลิกสัญญาในเวลาใด ๆ ก็ได้ โดยเพียงแต่ทำคำบอกเลิกเป็นหนังสือแจ้งไปยังคู่สัญญาฝ่ายเอกชนนั้นเป็นตัวอย่างที่สะท้อนให้เห็นได้ชัดเจนว่า สถานะของคู่สัญญาฝ่ายรัฐนั้นมีความแตกต่างไปจากสถานะของคู่สัญญาในทางแพ่ง ซึ่งไม่มีสิทธิที่จะทำได้เช่นนั้น

2.3 สรุป

จากการพิจารณาถึงลักษณะพื้นฐานและลักษณะพิเศษของสัญญาภาครัฐของอังกฤษและอเมริกาดังได้กล่าวมานี้ จึงอาจกล่าวได้โดยสรุปว่า สัญญาภาครัฐของอังกฤษและอเมริกานั้นมีลักษณะทางสัญญาเป็นแบบผสม

⁵²Ibid., p.105.

⁵³Ibid., p.106.

⁵⁴Ibid., p.241.

(hybrid contractual figure)⁵⁵ กล่าวคือ โดยโครงสร้างทางทฤษฎี (Theoretical structure) และโดยหลักการพื้นฐาน (fundamental principles) จัดว่าเป็นสัญญาทางแพ่งหรือสัญญาตามกฎหมายเอกชน แต่โดยแนวทางปฏิบัติแล้วถือว่าเป็นสัญญาที่มีลักษณะเฉพาะของตนเองและมีความแตกต่างไปจากความ เป็นสัญญาทางแพ่งโดยทั่วไปหลายประการ ดังได้กล่าวมาแล้ว

การให้สิทธิพิเศษ (prerogatives) แก่คู่สัญญาฝ่ายรัฐในสัญญาภาครัฐ

ลักษณะเด่นประการหนึ่งที่ทำให้สัญญาภาครัฐในประเทศต่าง ๆ มีความแตกต่างไปจากสัญญาทางแพ่งโดยทั่วไปไม่่ว่าระบบกฎหมายของประเทศนั้น ๆ จะรับรองถึงการมีอยู่ของสัญญาทางปกครองหรือไม่ก็ตาม ก็คือการยอมรับว่าคู่สัญญาฝ่ายรัฐในสัญญาภาครัฐจะต้องมีสถานะที่พิเศษแตกต่างไปจากสถานะของคู่สัญญาตามกฎหมายเอกชน โดยสถานะที่พิเศษนี้มีความสัมพันธ์อย่างใกล้ชิดกับหน้าที่ของเจ้าหน้าที่ฝ่ายปกครองที่จะต้องปฏิบัติให้เป็นไปตามนโยบายของฝ่ายบริหารเพื่อให้เกิดประโยชน์ต่อสาธารณะ และระดับของการให้ความสำคัญต่อสถานะพิเศษนี้ก็จะ มีระดับแตกต่างกันไปในแต่ละประเทศ ดังจะเห็นได้ว่าในประเทศฝรั่งเศสซึ่งยอมรับถึงการมีอยู่ของสัญญาทางปกครองอย่างชัดเจนได้ให้ความสำคัญมากถึงขนาดมี ทฤษฎีทางกฎหมายปกครอง อาทิ ทฤษฎีอำนาจมหาชน หรือทฤษฎีบริการสาธารณะ ออกมารองรับสถานะพิเศษนั้น ส่วนในประเทศเยอรมันตะวันตกซึ่งมีการยอมรับถึงการมีอยู่ของสัญญาทางปกครองในบทบาทที่น้อยกว่า หรือในประเทศอังกฤษและ

---

⁵⁵Colin C. Turpin, International Encyclopedia of Comparative Law, Vol. VII : Contracts in General : Chapter 4 Public Contracts, p.33.

อเมริกาซึ่งไม่ยอมรับถึงการมีอยู่ของสัญญาทางปกครองเลย ก็ยังให้ความสำคัญต่อสถานะพิเศษของคู่สัญญาฝ่ายรัฐอยู่บ้างเช่นกัน แม้ว่าจะให้ความสำคัญไม่มากเท่ากับระดับการยอมรับของประเทศฝรั่งเศส แต่ก็ยังเห็นว่าเป็นสิ่งที่จำเป็นต้องมีอยู่ โดยการยอมรับถึงสถานะที่พิเศษในประเทศเหล่านี้จะปรากฏอยู่ในรูปแบบของเงื่อนไขมาตรฐาน (standard conditions) ในสัญญาเป็นส่วนใหญ่และสิ่งที่แสดงให้เห็นว่ามีการยอมรับสถานะพิเศษของคู่สัญญาฝ่ายรัฐที่ชัดเจนประการหนึ่งก็คือ การกำหนดให้คู่สัญญาฝ่ายรัฐมีสิทธิพิเศษ (prerogatives) เหนือกว่าคู่สัญญาฝ่ายเอกชนในบางประการ ดังนั้น ในส่วนนี้จึงจะได้กล่าวถึงสาระสำคัญเกี่ยวกับประเด็นดังกล่าวนี้

1. มูลเหตุของการให้สิทธิพิเศษแก่คู่สัญญาฝ่ายรัฐ

มูลเหตุสำคัญอันเป็นที่มาของแนวความคิดว่าด้วยการให้สิทธิพิเศษแก่คู่สัญญาฝ่ายรัฐ ก็คือความมุ่งหมายที่จะทำให้อำนาจปกครองในฐานะที่เป็นคู่สัญญาในสัญญาภาครัฐสามารถดำเนินการเพื่อปกป้องประโยชน์ของสาธารณะ (public interest)⁵⁶ ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

แนวความคิดในเรื่องการปกป้องประโยชน์ของสาธารณะนี้ แท้ที่จริงแล้วมิใช่มีอยู่เฉพาะแต่ในสัญญาภาครัฐเท่านั้น แต่ในสัญญาทางแพ่งที่ทำขึ้นระหว่างเอกชนกับเอกชนด้วยกันก็มีแนวความคิดนี้เป็นหลักอยู่เช่นกัน ดังจะเห็นได้ในหลักว่าด้วยความสมบูรณ์ของสัญญาซึ่งกำหนดว่า คู่สัญญาจะทำสัญญาโดยมีวัตถุประสงค์เป็นการขัดต่อความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชนไม่ได้ ดังนี้ เป็นต้น ก็เป็นการสร้างขอบเขตของการปกป้องประโยชน์ของสาธารณะ

⁵⁶Ibid., p.36.

ไว้ในลักษณะหนึ่ง แต่สำหรับสัญญาภาครัฐแล้วยังเป็นที่ยอมรับหรือให้ความสำคัญ ต่อเป้าหมายประการนี้ยิ่งกว่าที่ที่มีการยอมรับอยู่ในการทำสัญญาของภาคเอกชน ทั้งนี้ เนื่องจากเป็นที่เห็นกันว่าการก่อหนี้ของภาครัฐ (public funds) ใน ประเทศทางตะวันตกส่วนใหญ่มักจะเป็นการก่อหนี้เพื่อนำมาใช้เกี่ยวกับการจัดหา สินค้าและบริการเพื่อนำมาใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อชุมชน จึงมีความจำเป็นที่จะต้องมีการเพื่อทำให้กระบวนการดังกล่าวนี้ดำเนินไปอย่างมีประสิทธิภาพ (efficiency) และเป็นไปด้วยความประหยัด (economy) และเป็นที่เห็น พ้องต้องกันว่าวิธีการที่จะทำให้บรรลุวัตถุประสงค์นั้นได้ก็คือการให้สิทธิพิเศษแก่ คู่สัญญาฝ่ายรัฐ

2. ลักษณะของการให้สิทธิพิเศษ

ลักษณะของการให้สิทธิพิเศษแก่คู่สัญญาฝ่ายรัฐซึ่งเป็นที่ยอมรับ หรือเป็นแนวปฏิบัติที่ได้ปฏิบัติกันมาเมื่ออยู่ 2 ลักษณะ คือ

2.1 การให้สิทธิพิเศษโดยกฎหมาย

การให้สิทธิพิเศษในลักษณะนี้ หมายถึง การให้สิทธิพิเศษ โดยมีหลักกฎหมายให้การรับรองถึงการมีอยู่ของสิทธิพิเศษนั้น ๆ ซึ่งหลักกฎหมายนี้อาจจะเป็นหลักกฎหมายที่เกิดจากการวินิจฉัยของศาลหรือเป็นที่ยอมรับกันในทาง วิชาการหรืออาจจะเป็นบทบัญญัติของกฎหมายที่เป็นลายลักษณ์อักษรก็ได้ เช่น ตาม หลักกฎหมายของฝรั่งเศสซึ่งมีทั้งที่เป็นหลักกฎหมายที่เกิดจากการวินิจฉัยของ Conseil d'Etat และที่เป็นบทบัญญัติของกฎหมายลายลักษณ์อักษรได้ยอมรับ ว่าฝ่ายปกครองซึ่งเป็นคู่สัญญาในสัญญาทางปกครองมีสิทธิพิเศษฝ่ายเดียวในการ เลิกสัญญา (unilateral termination) ได้โดยอาศัยเหตุผลเพื่อการปกป้อง ผลประโยชน์สาธารณะหรือตามบทบัญญัติของกฎหมายของประเทศเยอรมันตะวันตก

ก็ยอมรับถึงการมีสิทธิดังกล่าวนี้ของคู่สัญญาฝ่ายรัฐเช่นกัน⁵⁷ ดังนี้ เป็นต้น

การที่ฝ่ายปกครองมีสิทธิพิเศษโดยผลของกฎหมายในฐานะที่เป็นคู่สัญญาในสัญญาภาครัฐนี้เป็นสิ่งที่มีความแตกต่างไปจากการที่ฝ่ายปกครองมีอำนาจตามกฎหมายเพื่อที่จะกระทำการให้เกิดผลในทางปกครองทั่วไป หรือที่เรียกว่าเป็น "การกระทำของรัฐบาล" (governmental acts)⁵⁸ แม้ว่าในบางครั้งการกระทำของฝ่ายปกครองในสองลักษณะนี้จะให้ผลในลักษณะที่ใกล้เคียงกัน เช่น มีผลทำให้คู่สัญญาฝ่ายเอกชนไม่อาจปฏิบัติตามสัญญาต่อไปได้หรือปฏิบัติได้ยากลำบากยิ่งขึ้นเช่นเดียวกันก็ตาม ก็ยังถือว่าการกระทำของฝ่ายปกครองในสองสถานะนี้เป็นคนละกรณีแยกจากกัน โดยความแตกต่างของทั้งสองกรณีนี้ขึ้นอยู่กับผลของการกระทำเป็นสำคัญ กล่าวคือในการใช้สิทธิพิเศษในฐานะที่เป็นคู่สัญญาฝ่ายรัฐจะส่งผลกระทบต่อเฉพาะคู่สัญญาอีกฝ่ายหนึ่งเท่านั้น แต่ถ้าเป็นการใช้อำนาจในลักษณะที่เป็น "การกระทำของรัฐบาล" จะส่งผลกระทบต่อประชาชนเป็นการทั่วไป ตัวอย่างของการกระทำที่ถือว่าเป็น "การกระทำของรัฐบาล" เช่น ตามหลักกฎหมายของอังกฤษถือว่า การที่รัฐบาล (the Crown) หรือองค์กระสาธารณะ (public authority) อื่น ๆ กระทำการใด ๆ เพื่อนำไปสู่เป้าหมายในทางบริหารเป็นการทั่วไป (general executive purpose) นั้นเป็น "การกระทำของรัฐบาล"⁵⁹ หรือตามหลักกฎหมายของสหรัฐอเมริกาถือว่า การที่รัฐบาลกลางได้กระทำการใด ๆ ที่มีลักษณะเป็นการกระทำที่มีผลต่อสาธารณะทั่วไปในฐานะที่เป็นองค์อธิปัตย์ (public and general acts as a sovereign) นั้น เป็น "การกระทำของรัฐบาล"⁶⁰ ดังนี้ เป็นต้น

⁵⁷Ibid., p.40 - 41.

⁵⁸Ibid., p.39.

^{59,60}Ibid., p.40.

2.2 การให้สิทธิพิเศษโดยสัญญา

การให้สิทธิพิเศษแก่คู่สัญญาฝ่ายรัฐโดยวิธีการเขียนลงไว้ในสัญญานี้เป็นวิธีการที่มีปรากฏอยู่ในสัญญาภาครัฐของทั้งประเทศที่ยอมรับและไม่ยอมรับถึงการมีอยู่ของสัญญาทางปกครอง โดยเฉพาะอย่างยิ่งสำหรับประเทศที่ถือว่าสัญญาภาครัฐมีลักษณะพื้นฐานเป็นสัญญาทางแพ่งด้วยแล้ว การให้สิทธิพิเศษแก่คู่สัญญาฝ่ายรัฐจะกระทำโดยผ่านวิธีการบัญญัติเอาไว้เป็นข้อสัญญามากกว่าที่จะกระทำโดยวิธีการออกกฎหมายมาให้สิทธิพิเศษนั้น ๆ ดังจะเห็นได้ว่า ทั้งในประเทศเยอรมันตะวันตก, อังกฤษ และสหรัฐอเมริกา ต่างก็มีการกำหนดให้มีการใช้แบบสัญญามาตรฐาน (Standard Forms of Contract) โดยในแบบสัญญามาตรฐานนั้นก็มีข้อสัญญาที่มีลักษณะเป็นการให้สิทธิพิเศษแก่คู่สัญญาฝ่ายรัฐ เช่น⁶¹ ใน GC/Stores/1 และ CCC/Wks/1 ของอังกฤษจะมีเงื่อนไขมาตรฐานที่เรียกว่า Break Clause ซึ่งให้อำนาจแก่คู่สัญญาฝ่ายรัฐสามารถเลิกสัญญาได้ฝ่ายเดียว, หรือใน Federal Ministry of Defence Contracts ของเยอรมันก็มีข้อสัญญาที่ให้อำนาจแก่กระทรวงกลาโหมสามารถใช้ดุลพินิจบอกเลิกสัญญาเพื่อการปรับปรุงแผนการจัดหาพัสดุได้ในกรณี que เห็นว่า ยุทธศาสตร์หรือเทคนิคทางการทหารได้เปลี่ยนแปลงไป หรือในสัญญาภาครัฐของอเมริกาก็จะมีกฎระเบียบซึ่งบังคับให้เขียนข้อสัญญาที่เรียกว่า Termination for Convenience Clause ซึ่งให้สิทธิแก่คู่สัญญาฝ่ายรัฐในการเลิกสัญญาเอาไว้ในสัญญาด้วย ดังนี้ เป็นต้น

3. ประเภทของสิทธิพิเศษที่ยอมรับในประเทศต่าง ๆ⁶²

ประเภทของสิทธิพิเศษที่จะกล่าวถึงดังต่อไปนี้เป็นการประมวลขึ้นจากการยอมรับในทางเนื้อหาของระบบกฎหมาย และจากการยอมรับโดยแนวทาง

⁶¹Ibid., p.41.

⁶²Ibid., p.36 - 44.

ปฏิบัติที่มีอยู่ในประเทศต่าง ๆ ซึ่งระดับของการยอมรับในแต่ละกรณีย่อมมีความแตกต่างกันไปในแต่ละประเทศ โดยอาจกล่าวถึงสิทธิพิเศษในแต่ละประเภทได้โดยสังเขป ดังนี้

3.1 สิทธิพิเศษในการควบคุมหรือกำกับการให้เป็นไปตามสัญญา
(control or direction of the contract)

ซึ่งสิทธิพิเศษประเภทนี้ได้ถูกจำแนกออกเป็น 2 ประเภทย่อย ๆ คือ

3.1.1 สิทธิพิเศษในการควบคุมให้ปฏิบัติตามสัญญา
(control of performance)

สิทธิพิเศษประเภทนี้เป็นสิทธิที่เป็นที่ยอมรับกันโดยทั่วไปว่าฝ่ายปกครองในฐานะที่เป็นคู่สัญญาในสัญญาภาครัฐจำเป็นต้องมีเพื่อทำให้วัตถุประสงค์ของส่วนรวม (public purposes) สามารถบรรลุเป้าหมายได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ลักษณะของสิทธิพิเศษประเภทนี้อาจจะมีลักษณะที่คล้ายคลึงกับที่คู่สัญญามีอยู่ในสัญญาเอกชน แต่โดยแท้จริงแล้วไม่ได้มีลักษณะเหมือนกันทั้งหมด โดยมีความแตกต่างในบางประการ กล่าวคือโดยทั่วไปอำนาจที่มีการมอบหมายให้แก่คู่สัญญาฝ่ายรัฐในสัญญาภาครัฐกรณีนี้จะมีลักษณะที่ครอบคลุมไปกว้างไกล มากกว่าที่คู่สัญญามีอยู่ในสัญญาเอกชนและบางครั้งแหล่งอันเป็นที่มาของสิทธิพิเศษในกรณีนี้ก็อยู่นอกเหนือไปจากตัวสัญญาเอง ซึ่งสัญญาเอกชนจะไม่มีลักษณะเช่นนี้

ตัวอย่างเช่นในสัญญาทางปกครองของฝรั่งเศส คู่สัญญาฝ่ายปกครองตามสัญญาทางปกครองของฝรั่งเศสมีอำนาจที่จะสั่งให้คู่สัญญา

อีกฝ่ายหนึ่งปฏิบัติตามให้เป็นไปตามสัญญาก่อสร้างได้ แม้ว่าในสัญญานั้นจะมีข้อสัญญาที่ให้อำนาจดังกล่าวไว้ไว้โดยชัดแจ้งก็ตาม โดยถือว่าคู่สัญญาฝ่ายปกครองมีอำนาจดังกล่าวนี้เนื่องมาจากสถานะของฝ่ายปกครองเองที่ถือว่าเป็น "ผู้บริหารโครงการ" (Manager of the project หรือ maitre de l'ouvrage) โดยกลไกหลักที่ฝ่ายปกครองจะใช้ควบคุมคู่สัญญาอีกฝ่ายหนึ่งให้ปฏิบัติตามให้เป็นไปตามสัญญาก็คือ ordre de service หรือคำสั่งบังคับซึ่งจะมีขอบเขตอย่างกว้างขวางและครอบคลุมไปถึงทุกแง่มุมเกี่ยวกับการปฏิบัติตามสัญญา

นอกจากนี้ ในแบบสัญญาก่อสร้างหรือ CCC/Wks/1 ของอังกฤษก็ให้อำนาจแก่เจ้าหน้าที่ของรัฐบาลในการบังคับหรือควบคุมคู่สัญญาอีกฝ่ายหนึ่งให้ปฏิบัติตามสัญญาเช่นกัน โดยอำนาจที่ให้มีลักษณะที่กว้างกว่าอำนาจที่ผู้ว่าจ้างมีอยู่ในสัญญาจ้างก่อสร้างของภาคเอกชน

และในแบบสัญญาก่อสร้างและสัญญาซื้อขายของเยอรมันตะวันตกก็ให้อำนาจแก่คู่สัญญาฝ่ายรัฐในการที่จะเข้าไปตรวจสอบงานหรือผลผลิตให้เป็นไปตามสัญญา อีกทั้งมีสิทธิที่จะได้รับข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับการปฏิบัติงานของคู่สัญญาอีกฝ่ายหนึ่งด้วย

ส่วนในกรณีของสหรัฐอเมริกาจะไม่ให้ความสนใจกับวิธีการควบคุมคู่สัญญาอีกฝ่ายหนึ่งมากนัก แต่จะใช้วิธีการให้คาบรักษาแก่คู่สัญญาอีกฝ่ายหนึ่งเพื่อให้เกิดผลตามสัญญามากกว่า

3.1.2 สิทธิพิเศษในการแก้ไขสัญญาฝ่ายเดียว

(Unilateral variation of the contract)

สิทธิพิเศษในกรณีนี้หมายถึงสิทธิที่คู่สัญญาฝ่ายรัฐมีอำนาจที่จะแก้ไขเงื่อนไขในสัญญาได้แต่ฝ่ายเดียว ซึ่งรายละเอียดเกี่ยวกับกรณี

นี้จะได้กล่าวถึงโดยละเอียดในบทที่ 3 ต่อไป

3.2 สิทธิพิเศษในการเลิกสัญญาฝ่ายเดียว (Unilateral-termination)

สิทธิพิเศษในการเลิกสัญญาฝ่ายเดี่ยวนี้จัดว่าเป็นสิทธิพิเศษที่คู่สัญญาฝ่ายรัฐมีอยู่ซึ่งให้ผลรุนแรงมากที่สุดยิ่งกว่าสิทธิพิเศษประเภทใด ๆ และในระบบเกี่ยวกับการจัดหาพัสดุของประเทศต่าง ๆ ก็นิยมที่จะกำหนดให้คู่สัญญาฝ่ายรัฐมีสิทธิพิเศษประเภทนี้เพื่อดำรงไว้ซึ่งเสรีภาพในการกระทำ (freedom of action) ของคู่สัญญาฝ่ายรัฐ ดังได้เคยกล่าวมาแล้วว่าในประเทศฝรั่งเศสได้มีการรับรองถึงการมีอยู่ของสิทธิประเภทนี้ทั้งในทางทฤษฎีและโดยบทบัญญัติของกฎหมายและในประเทศอังกฤษ, เยอรมันตะวันตก, และสหรัฐอเมริกาที่มีการรับรองในรูปแบบของการกำหนดเป็นเงื่อนไขมาตรฐานเอาไว้ในแบบของสัญญาภาครัฐบางชนิด

3.3 สิทธิในการกำหนดวิธีการเยียวยาความเสียหายเป็นพิเศษ (Special remedies)

สิทธิพิเศษประเภทนี้ หมายถึง การให้อำนาจแก่คู่สัญญาฝ่ายรัฐในการกำหนดมาตรการลงโทษหรือวิธีการเยียวยาความเสียหายเป็นพิเศษ (Special sanctions or remedies) ลงไว้ในสัญญาหรือในกระบวนการทำสัญญาภาครัฐ เพื่อเป็นกลไกในการสร้างแรงกดดันคู่สัญญาอีกฝ่ายหนึ่งให้ปฏิบัติตามสัญญาอย่างมีประสิทธิภาพและสนองประโยชน์ของสาธารณะได้ทันกาล โดยหากคู่สัญญาอีกฝ่ายหนึ่งนั้นทำผิดสัญญาก็จะต้องถูกลงโทษตามวิธีการที่ได้กำหนดไว้

สำหรับมาตรการลงโทษหรือวิธีการเยียวยาความเสียหายจะเป็นอย่างไรบ้างนั้น นักวิชาการของฝรั่งเศสได้จำแนกไว้เป็น 3 ประเภท คือ

3.3.1 มาตรการลงโทษที่เป็นตัวเงิน (pecuniary sanction) ซึ่งหมายถึง การกำหนดให้คู่สัญญาอีกฝ่ายหนึ่งต้องชำระเงินจำนวนหนึ่งให้แก่คู่สัญญาฝ่ายรัฐเป็นค่าเสียหาย หรือเป็นค่าปรับ (penalty) ในกรณีที่คู่สัญญาอีกฝ่ายหนึ่งนั้นทำผิดสัญญา ตัวอย่างเช่น ในแบบสัญญามาตรฐานของอังกฤษและอเมริกา จะมีการบัญญัติเกี่ยวกับการกำหนดค่าเสียหายไว้ล่วงหน้า หรือ Liquidated Damages เอาไว้ในแบบของสัญญาด้วย เป็นต้น

3.3.2 มาตรการลงโทษที่เป็นการขู่เชิญบังคับ (Coercive sanction) ซึ่งหมายถึง การกำหนดข้อความลงไว้ในสัญญาว่า หากคู่สัญญาอีกฝ่ายหนึ่งไม่ปฏิบัติตามสัญญา คู่สัญญาฝ่ายรัฐมีสิทธิที่จะจัดหาสินค้าจากแหล่งอื่นแทน หรือโอนการปฏิบัติงานตามสัญญา ไปให้แก่คู่สัญญาฝ่ายที่สาม (third party) ปฏิบัติแทนได้โดยคู่สัญญาเดิมนั้นยังคงต้องรับภาระการเสี่ยงภัย (risk) หรือค่าใช้จ่าย (expense) ที่อาจจะเพิ่มขึ้นอยู่ต่อไป หรือหากความบกพร่องในการปฏิบัติตามสัญญาของคู่สัญญาอีกฝ่ายหนึ่งนั้นอยู่ในขั้นร้ายแรง คู่สัญญาฝ่ายรัฐก็อาจใช้สิทธิบอกเลิกสัญญาได้ ตัวอย่างเช่น ในแบบสัญญามาตรฐานของอเมริกา มีการกำหนดเงื่อนไขมาตรฐานเกี่ยวกับการเลิกสัญญา หรือ "Termination for Default" Clause เอาไว้ทั้งในแบบสัญญาซื้อขาย (supply contracts) และแบบสัญญาก่อสร้าง (construction contracts) และยังมีกำหนดเงื่อนไขเกี่ยวกับการให้สิทธิแก่คู่สัญญาฝ่ายรัฐสามารถเรียกร้องเอาค่าใช้จ่ายที่เพิ่มขึ้น (additional costs) จากคู่สัญญาอีกฝ่ายหนึ่งได้ ในกรณีที่คู่สัญญาฝ่ายรัฐต้องจัดหาสินค้าจากแหล่งอื่นมาทดแทนอันเนื่องมาจากความผิดของคู่สัญญาอีกฝ่ายหนึ่งนั้น หรือตามแบบสัญญามาตรฐานของเยอรมันตะวันตกก็มีการกำหนดข้อความให้สิทธิแก่คู่สัญญาฝ่ายรัฐสามารถบอกเลิกสัญญาฝ่ายเดียวได้ในกรณีที่คู่สัญญาอีกฝ่ายหนึ่งล้มละลาย หรือกระทำการต่างๆ ที่ไม่เหมาะสม เช่น การสมรู้กันหรือฮั้วกันในการประมูล (collusive bidding), การให้สินบน (bribery), การเปิดเผยข้อมูลลับ (disclosure of secret

information), หรือการจ้างช่วงโดยไม่ได้รับอนุญาต (unauthorised sub-contracting) เป็นต้น

3.3.3 มาตรการลงโทษที่เป็นก้ำจัดออกไป (resolutive sanction) ซึ่งหมายถึงมาตรการที่เป็นการห้ามไม่ให้คู่สัญญาอีกฝ่ายหนึ่งบางคนเข้ามาร่วมในกระบวนการทำสัญญาภาครัฐอีกต่อไปในอนาคต หรือที่เรียกว่าการขึ้นบัญชีดำ (black-listing) ซึ่งการห้ามในลักษณะดังกล่าวนี้อาจจะเป็นการห้ามชั่วคราวหรือถาวรก็ได้ ตัวอย่างเช่นตามสัญญาภาครัฐของเยอรมันตะวันตก คู่สัญญาที่มีพฤติกรรมสมรู้กันหรือฮั้วกันในการประมูลจะถูกขจัดออกไปจากบัญชีรายชื่อของผู้ที่ได้รับการรับรองให้ทำสัญญาได้ (approved lists of contractors) ดังนี้ เป็นต้น

สิทธิพิเศษของคู่สัญญาฝ่ายรัฐที่เป็นมาตรการลงโทษหรือเป็นวิธีการเยียวยาความเสียหายเป็นพิเศษทั้ง 3 ประการ ดังกล่าวมานี้สำหรับในประเทศฝรั่งเศสแล้วถือว่ามีสถานะเป็นสิทธิพิเศษอย่างชัดเจนโดยถือว่าเป็นสิทธิพิเศษที่ฝ่ายปกครองมีอยู่โดยสภาพหรือโดยเนื้อหา (inherent prerogatives of the administration) อยู่แล้วแม้จะไม่มีภาระบุสิทธิพิเศษเหล่านี้เอาไว้ในสัญญาก็ตาม แต่โดยทั่วไปแล้วก็มักจะมีการระบุลงไว้ให้ชัดเจนในสัญญาด้วย

ส่วนสถานะของสิทธิพิเศษเหล่านี้ในประเทศอื่น ๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในประเทศที่ไม่ยอมรับถึงการมีอยู่ของสัญญาทางปกครองอย่างอังกฤษและอเมริกัน โดยหลักการแล้วจะถือว่าข้อสัญญาที่มีลักษณะเป็น pecuniary sanction ก็ดี หรือที่เป็น coercive sanction ก็ดี จะไม่มีความแตกต่างในหลักการไปจากที่มีการใช้กันอยู่ในสัญญาทางแพ่งหรือสัญญาเอกชนเท่าใดนัก แต่ถึงกระนั้นก็ยังเห็นว่ามี ความแตกต่างกันอยู่บ้างในด้านสภาพ

และวิธีการปฏิบัติ (nature and operation) เกี่ยวกับสิ่งเหล่านี้โดยอังกฤษ เห็นว่าสิทธิพิเศษดังกล่าวนี้เกิดขึ้นจากสถานะที่พิเศษ (special position) ของคู่สัญญาฝ่ายรัฐ และสำหรับอเมริกาก็เห็นว่าในการตีความเกี่ยวกับข้อความเหล่านี้ ศาลและ Boards of contract appeals จะต้องตีความโดยคำนึงถึงลักษณะและขอบเขตเฉพาะของสัญญาภาครัฐด้วย

3.4 สิทธิพิเศษในการเรียกร้องเอาค่าไรส่วนเกิน

(Recovery of Excessive Profits)

สิทธิพิเศษประเภทนี้ หมายถึงการทำให้สิทธิพิเศษแก่คู่สัญญาฝ่ายรัฐในการที่จะค้นหาและเรียกร้องเอาค่าไรส่วนเกินจากคู่สัญญาอีกฝ่ายหนึ่งได้

ลักษณะของสัญญาภาครัฐที่จะมีการทำให้สิทธิพิเศษประเภทนี้แก่คู่สัญญาฝ่ายรัฐนั้น มักจะเป็นการสัญญาที่มีขนาดใหญ่และมีระยะเวลาผูกพันตามสัญญาที่ยาวนาน (magnitude and long duration) และอาจจะเกี่ยวข้องกับงานที่มีข้อจำกัดทางด้านความรู้ทางเทคโนโลยีอย่างมาก ซึ่งทำให้ยากต่อการที่จะประมาณได้ว่าค่าลงทุนเกี่ยวกับการดำเนินงาน (cost of performance) นั้นควรจะเป็นเท่าใด หรืออาจจะเป็นสัญญาที่มีการทำขึ้นในกรณีฉุกเฉินอย่างยิ่ง และอยู่บนพื้นฐานที่มีข้อจำกัดทางด้านข้อมูล ซึ่งกรณีต่าง ๆ เหล่านี้อาจจะเป็นไปได้ว่าเป็นสาเหตุให้คู่สัญญาอีกฝ่ายหนึ่งได้บวกกำไรเข้าไปในสัญญาในลักษณะที่สูงเกินสมควร เมื่อพิจารณาจากแง่มุมของการคุ้มครองประโยชน์ของสาธารณะ (public interest) เป็นเกณฑ์ ดังนั้น จึงเป็นยอมรับกันในบางประเทศว่า คู่สัญญาฝ่ายรัฐน่าจะมีสิทธิที่จะเข้าไปตรวจสอบและเรียกร้องเอาค่าไรส่วนเกินที่เห็นว่าเป็นค่าไรส่วนเกินจากคู่สัญญาอีกฝ่ายหนึ่งได้

ตัวอย่างเช่นในแบบสัญญาซื้อขาย (supply contract) ของอังกฤษมีการบัญญัติเงื่อนไขเอาไว้ข้อหนึ่ง ซึ่งให้อำนาจแก่คณะกรรมการ ทบทวนสัญญาภาครัฐ (Review Board Government Contracts) เป็นผู้ มีอำนาจพิจารณาตรวจสอบว่าคู่สัญญาฝ่ายเอกชนได้สร้างกำไรส่วนเกินไว้ในสัญญา หรือไม่ ดังนี้ เป็นต้น

แต่เกี่ยวกับกรณีเดียวกันนี้ สำหรับประเทศฝรั่งเศสแล้ว จะไม่มีการอนุญาตให้คู่สัญญาฝ่ายรัฐทบทวนย้อนหลังเกี่ยวกับ "ราคาตามสัญญา" (contract prices) หรือการแสวงหากำไรส่วนเกินจากสัญญาอย่างเด็ดขาด แม้ว่าจะมีการรับรองอย่างแข็งขันถึงการสิทธิพิเศษในประเภทอื่น ๆ ก็ตาม ทั้งนี้ เนื่องจากในการทำสัญญาทางปกครองของฝรั่งเศสนั้นได้ยึดถือหลักสำคัญประการ หนึ่งที่เกี่ยวข้องกับเรื่องราคา คือ "หลักว่าด้วยการเปลี่ยนแปลงราคาไม่ได้" (The immutability of a fixed contract price) ดังนั้น เมื่อมีการ กำหนดราคาเป็นอย่างไรแล้วก็ต้องเป็นไปตามนั้น หากต่อมาจะมีการเปลี่ยนแปลงราคาเป็นอย่างไรก็ต้องเกิดจากการตกลงร่วมกันของคู่สัญญาทั้งสองฝ่าย มิใช่เกิดจากการใช้สิทธิพิเศษของคู่สัญญาฝ่ายรัฐแต่เพียงฝ่ายเดียว

การบรรเทาความเสียหายให้แก่คู่สัญญาฝ่ายเอกชน

แนวความคิดในเรื่องการให้สิทธิพิเศษแก่คู่สัญญาฝ่ายรัฐดัง ได้กล่าว มาแล้วนั้น นอกจากจะมีผลทำให้คู่สัญญาฝ่ายรัฐมีสถานะที่พิเศษเพื่อประโยชน์ การดำเนินการปกป้องผลประโยชน์ของสาธารณะได้อย่างมีประสิทธิภาพแล้ว ก็ ยังมีผลกระทบต่อสถานะของคู่สัญญาอื่นที่ฝ่ายเอกชนด้วยอย่างน้อย 2 ประการ คือ

ประการแรกทำให้คู่สัญญาฝ่ายเอกชนมีสถานะที่แตกต่างไปจากการเป็นคู่สัญญาตั้ง เช่นสถานะของคู่สัญญาทั่ว ๆ ไป โดยทำให้คู่สัญญาฝ่ายเอกชนตกอยู่ในสถานะเป็นผู้ร่วมหรือให้ความช่วยเหลือแก่คู่สัญญาฝ่ายรัฐในการดำเนินกิจการบริการสาธารณะตามเป้าหมายของคู่สัญญาฝ่ายรัฐโดยปริยาย ซึ่งถือว่าเป็นการสร้างความสัมพันธ์ที่เกินไปกว่าขอบเขตของความสัมพันธ์ทางสัญญาตามสัญญาทั่ว ๆ ไป

และประการที่สอง ทำให้คู่สัญญาฝ่ายเอกชนขาดอำนาจต่อรองในระดับหนึ่ง หรือต้องรับภาระบางอย่างที่เกินเลยไปกว่าภาระตามสัญญาทั่ว ๆ ไป เช่น การต้องทำสัญญาตามแบบของสัญญา ซึ่งประกอบไปด้วยเงื่อนไขตามที่คู่สัญญาฝ่ายรัฐเป็นผู้กำหนด หรือการถูกผูกมัดให้ต้องปฏิบัติตามสัญญาที่คู่สัญญาฝ่ายรัฐได้ใช้อำนาจแก้ไขแต่ฝ่ายเดียว เป็นต้น

จากผลกระทบที่มีต่อคู่สัญญาฝ่ายเอกชน ดังกล่าวมานี้ ทำให้เกิดมีแนวความคิดต่อเนื่องออกไปว่า ในการที่จะดำเนินการเพื่อให้เกิดประโยชน์ต่อสาธารณะได้อย่างมีประสิทธิภาพนั้น นอกจากจะต้องให้สิทธิพิเศษแก่คู่สัญญาฝ่ายรัฐเพื่อการดังกล่าวแล้ว ในอีกทางหนึ่งก็ต้องคำนึงถึงความเป็นธรรมต่อคู่สัญญาอีกฝ่ายหนึ่งคือคู่สัญญาฝ่ายเอกชนในสถานะดังกล่าวด้วย ดังนั้น จึงมีแนวความคิดเกี่ยวกับการให้ความช่วยเหลือหรือการบรรเทาความเสียหายแก่คู่สัญญาฝ่ายเอกชน (Relief of the Contractor)⁶³ เกิดขึ้น

แนวความคิดว่าด้วยการบรรเทาความเสียหายให้แก่คู่สัญญาฝ่ายเอกชนนี้มักจะมีอยู่เสมอในระบบการจัดหาพัสดุ (national procurement systems) ของประเทศต่าง ๆ การกำหนดมาตรการให้ความช่วยเหลือแก่

⁶³Ibid., p.44 - 46.

คู่สัญญาฝ่ายเอกชนนั้น บางครั้งก็กระทำในรูปแบบของการวางไว้เป็นหลักกฎหมาย (rules of law) และบางครั้งก็กระทำโดยการกำหนดเอาไว้เป็นเงื่อนไขมาตรฐานในสัญญา (Standard contractual conditions)

ตัวอย่างของมาตรการในการให้ความช่วยเหลือแก่คู่สัญญาฝ่ายเอกชน เช่น การกำหนดให้มีการจ่ายเงินล่วงหน้าให้แก่คู่สัญญาฝ่ายเอกชนบางส่วน (advance or progress payments), การดำเนินการให้คู่สัญญาฝ่ายเอกชนได้รับสินเชื่อจากสถาบันทางการเงินของภาครัฐบาลหรือเอกชนเป็นพิเศษ หรือการกำหนดให้มีเงื่อนไขเพื่อการทบทวนหรือปรับปรุงเกี่ยวกับราคาหรือ Price-Revision Clause เอาไว้ในสัญญา เป็นต้น

การพัฒนาแนวความคิดว่าด้วยการให้ความช่วยเหลือ หรือบรรเทาความเสียหายให้แก่คู่สัญญาฝ่ายเอกชนนี้ ดูเหมือนว่าประเทศฝรั่งเศสจะมีการพัฒนาไปกว้างไกลกว่าประเทศอื่น ๆ โดยในประเทศฝรั่งเศสได้มีการพัฒนาจนถึงขั้นวางเป็นหลักทางทฤษฎี ซึ่งกำหนดให้มีการบรรเทาความเสียหายทั้งที่เกิดขึ้นจากการกระทำของฝ่ายปกครองที่เป็นคู่สัญญาโดยตรง คือทฤษฎีว่าด้วยการกระทำของฝ่ายปกครอง (Doctrine of fait du prince) และที่เกิดจากสาเหตุอื่น ๆ ที่ไม่แน่นอนและไม่อาจเห็นได้ล่วงหน้า คือ ทฤษฎีว่าด้วยความไม่แน่นอนที่ไม่อาจเห็นได้ล่วงหน้า (Doctrine of imprévision) ส่วนในประเทศอื่น ๆ เช่น อังกฤษและอเมริกา ถึงแม้จะมีการให้สิทธิแก่ Contractor สามารถเรียกร้องเอาค่าชดเชย (compensation) เพื่อความเสียหายอันเกิดจากการกระทำขององค์กรของรัฐ (sovereign authority) ในกรณีพิเศษ (special circumstances) ได้ก็ตาม แต่ก็ไม่มีมีการวางเป็นหลักทางทฤษฎีไว้ดังเช่นกรณีของฝรั่งเศสแต่อย่างใด